

Baltic Business Network

Puolan markkinoille?

- Katsaus Puolan talouteen ja liiketoimintaympäristöön

Pan-Eurooppa Instituutti

Kesäkuu 2004
Hannu Pirilä

Sisällysluettelo

1	Johdanto	6
1.1	Selvityksen tausta – Baltic Business Network	6
1.2	Raportin sisältö	6
2	Puola – peruskuvaukset ja alueet	8
2.1	Perustiedot	8
2.2	Puolan alueet	9
3	Katsaus Puolan talouteen	15
3.1	Makrotalouden kehitys viime vuosina	16
3.2	Puolan talouspolitiikan tavoitteista	24
4	Toimialojen viimeaikainen kehitys	26
4.1	Puolan yksityistämismenettelyistä	26
4.2	Yritystoiminnan tila	27
4.3	Teollisuus ja rakentaminen	30
4.4	Puolan ulkomaankaupan rakenne	31
5	Ulkomaisten yritysten toiminta Puolassa	34
5.1	Suorat ulkomaiset sijoitukset	34
5.2	Puolan liiketoimintaympäristön erityispiirteitä	38
5.3	Ulkomaisten yritysten etabloituminen ja investointituet	39
6	Suomalaisten yritysten toiminta Puolassa	42
6.1	Suomen kauppa uusien EU-maiden kanssa	42
6.2	Suomen ja Puolan välinen kauppa	43
6.3	Suorat investoinnit	43
7	Näkökulmia Puolan mahdollisuuksiin	45
7.1	Kasvavat markkinat – jäykkä liiketoimintaympäristö	45
7.2	EU:n itälaajentumisen vaikutukset yritysten toimintaan	46
7.3	Millä aloilla on suomalaisille yrityksille potentiaalia	49
	Lähteet ja linkit	50

Kuviot ja taulukot

Taulukko 1.	Perustiedot Puolasta.....	8
Kuvio 1.	Puolan sijainti ja suurimmat kaupungit	9
Kuvio 2.	Asukasluku maakunnittain ja työttömyysaste vuoden 2003 lopussa	10
Kuvio 3.	Puolan maakuntajako ja erityistalousalueet.....	10
Kuvio 4.	Bruttokansantuote asukasta kohden maakunnittain	11
Taulukko 2.	Uusien EU-maiden vauraimmat ja köyhimmät alueet (NUTS-2) vuonna 2001	12
Kuvio 5.	Tuotannon lisäarvo sektoreittain vuonna 2001	12
Kuvio 6.	Teollisuustuotannon ja rakentamisen myynnin arvo, Q1/2004	13
Kuvio 7.	Keskipalkat alueittain teollisuudessa ja rakentamisessa, Q1/2004.....	13
Kuvio 8.	Puolan talous suhteessa vanhoihin ja uusiin EU-maihin vuonna 2002; ostovoimaan suhteutettu bruttokansantuote ja hintataso, talouden rakenne	15
Taulukko 3.	Puolan talouden avainluvut.....	16
Kuvio 9.	BKT:n reaalin kasvu ja ennusteet	18
Kuvio 10.	Yksityisen kulutuksen, investointien ja teollisuustuotannon kasvu	18
Kuvio 11.	Kuluttajahintojen muutos (CPI), Puolan arvo kauden lopussa; uusien EU-maiden harmonisoitu vuoden keskiarvo	19
Kuvio 12.	Zlotyn vaihtokurssi suhteessa euroon ja dollariin	19
Kuvio 13.	Työttömyysaste, Puolan arvo kauden lopussa, uudet-10 keskimääräinen vuosiarvo	20
Kuvio 14.	Työvoiman työllisyysaste	20
Kuvio 15.	Viennin ja tuonnin euromääräinen kehitys.....	21
Kuvio 16.	Puolan vaihtotaseen alijäämä.....	21
Taulukko 4.	Joitain elintason mittareita	22
Kuvio 17.	Kotitalouksien kulutusmenojen rakenne Puolassa ja EU-15-maissa vuonna 2002	23
Kuvio 18.	Suhteellinen palkkataso talouden eri sektoreilla vuosina 1995 ja 2002	23
Kuvio 19.	Voittoa tuottavien yritysten osuus	28
Kuvio 20.	Yritysten työllistävyyden kehitys, muutos edellisvuodesta.....	28
Kuvio 21.	Yritysten myynnin kasvu, muutos edellisestä vuodesta.....	29
Kuvio 22.	WIG indeksin arvon kehitys, toukokuu 2003 – toukokuu 2004	29
Taulukko 5.	Teollisuuden työvoimarakenne vuonna 2002	30
Taulukko 6.	Puolan ulkomaankaupan rakenne	32
Kuvio 23.	Puolan viennin ja tuonnin rakenne tuoteryhmittäin vuonna 2003	33
Kuvio 24.	Suorien ulkomaisten sijoitusten (FDI) nettovirta uusiin EU-maihin ja kumulatiivinen FDI/asukas 1990-2003.....	34
Taulukko 7.	Suorien ulkomaisten sijoitusten kohdentuminen sektoreittain, kumulatiivinen arvo 31.12.2003	35
Taulukko 8.	Suorien ulkomaisten sijoitusten lukumäärä maakunnittain, kesäkuussa 2003.....	36
Kuvio 25.	Kaupallisten yritysten määrä ja ulkomaisella pääomalla toimivien yritysten osuus, maaliskuu 2004.....	36
Taulukko 9.	Suorien ulkomaisten sijoitusten kumulatiivinen arvo 31.12.2003.....	37

<i>Taulukko 10. 20 suurinta investointia Puolaan.....</i>	<i>38</i>
<i>Taulukko 11. Suomen ulkomaankauppa uusien EU-maiden kanssa.....</i>	<i>42</i>
<i>Kuvio 26. Suomen ja Puolan välisen kaupan rakenne tuoteryhmittäin vuonna 2003.....</i>	<i>43</i>
<i>Taulukko 12. Suomalaisten suorien sijoitusten kanta Puolassa 31.12.2003.....</i>	<i>44</i>
<i>Kuvio 27. Suomalaisten suorien sijoitusten kanta eräissä Keski- ja Itä-Euroopan maissa.....</i>	<i>44</i>
<i>Kuvio 28. Liiketoimintaympäristö kansainvälisessä vertailussa.....</i>	<i>45</i>
<i>Kuvio 29. Suurimmat liiketoiminnan esteet ja hidasteet.....</i>	<i>46</i>

1 Johdanto

1.1 Selvityksen tausta – Baltic Business Network

Baltic Business Network -hankkeessa (<http://www.baltic-business-network.com>) rakennetaan ja parannetaan eteläsuomalaisten ja baltialaisten pk-yritysten liiketoimintamahdollisuuksia ja kilpailuvalmiuksia Itämeren alueen kasvavilla markkinoilla. Yksi Baltic Business Network –hankkeen tavoitteista on edistää hankkeen toiminnassa mukanaolevien eteläsuomalaisten ja virolaisten pk-yritysten yhteisiä markkinointiponnisteluja uusille Itämeren piirin markkina-alueille.

Baltic Business Network -hankkeen käynnistyessä toteutettiin kysely, joka lähetettiin hankkeessa toimiville ja hankkeesta kiinnostuneille yrityksille. Kyselyn avulla selvitettiin, mitkä markkina-alueet ovat tällä hetkellä erityisen mielenkiintoisia yritysten näkökulmasta. Kaksi aluetta nousi selkeästi esiin – Pietarin alue ja Puola. Pietarin markkinoita koskeva selvitys *Pietarin kalansaalis? – Pietarin markkinat suomalaisten ja virolaisten yritysten näkökulmasta* julkaistiin marraskuussa 2003, ja on vapaasti saatavilla Internet-osoitteessa <http://www.tukkk.fi/pei/>. Tämä Puolan markkinoihin keskittyvä katsaus on tehty taustatiedoksi Puolan mahdollisuuksista kiinnostuneille, erityisesti Baltic Business Network -hankkeeseen osallistuville yrityksille.

1.2 Raportin sisältö

Tämän raportin tavoitteena on tuottaa ajankohtaista ja analysoitua tietoa Puolan markkinoista, Puolan talouden viimeaikaisesta kehityksestä ja maan liiketoimintaympäristön erityispiirteistä. Raportissa ei paneuduta maan poliittiseen tilanteeseen tai sosiaalisiin ongelmiin muutamia sivuhuomautuksia lukuun ottamatta.

Puola on vappuna 2004 Euroopan unioniin liittyneistä maista ylivoimaisesti suurin ja monella tapaa erityislaatuinen. Raportin ensimmäisessä varsinaisessa luvussa (luku 2) tarkastellaan aluksi Puolaa kokonaisuudessaan ja sen jälkeen maan eri alueita ja niiden ominaispiirteitä. Kolmannessa luvussa perehdytään Puolan makrotalouden viimeaikaiseen kehitykseen ja talouskasvun edellytyksiin sekä verrataan Puolan kehitystä suhteessa muihin uusiin EU-maihin. Neljännessä luvussa tarkastellaan eri elinkeinoelämän sektoreiden tilaa ja kehitystä ja tarkastellaan maan ulkomaankaupan rakennetta. Viidennessä osassa tarkastellaan miten ulkomaiset yritykset ovat investoineet Puolaan. Lisäksi luvussa käydään lyhyesti läpi Puolan liiketoimintaympäristöön ja lainsäädäntöön liittyviä kysymyksiä ja ulkomaisten yritysten asemaa. Kuudennessa luvussa tarkastellaan ensin miten suomalaisyritykset ovat panostaneet uusien EU-maiden markkinoille ja sen jälkeen suomalaisyritysten

vientiä ja etabloitumista Puolaan. Viimeisessä luvussa arvioidaan EU:n laajentumisen vaikutuksia yritysten toimintaympäristöön ja hahmotellaan millä sektoreilla olisi potentiaalia suomalaisyrityksille.

Raportin lähdemateriaalina on hyödynnetty käytettävissä olevaa tilastoaineistoa ja kirjallisuutta, Puolassa toimivien yhteistyökumppanien toimittamaa aineistoa ja Puolaa koskevaa Internet-aineistoa. Raportin lopussa on lähde- ja linkkilista tarkemman tiedon lähteille, joka sisältää Internet-osoitteet keskeisiin tietolähteisiin ja Puola-tietoutta tuottaviin organisaatioihin. Lähdemateriaalina on käytetty mahdollisimman luotettavia tahoja, Pan-Eurooppa Instituutti ei kuitenkaan vastaa käytetyn aineiston oikeellisuudesta.

2 Puola – peruskuvaukset ja alueet

2.1 Perustiedot

Puola on pinta-alaltaan Euroopan yhdeksänneksi suurin valtio ja hieman Suomea pienempi. Pohjoisessa Puola rajautuu Itämereen, jonka rannalla sijaitsevat maan tärkeimmät satamakaupungit Gdansk, Gdynia ja Szczecin. Etelässä raja kulkee Karpaattien vuorilla, lännessä luonnollisena rajana ovat Oder ja Neisse -joet ja idässä osittain Bugjoki. Puolan rajanaapureita ovat Saksa, Tšekin tasavalta, Slovakia, Ukraina, Valko-Venäjä, Liettua ja Venäjän Kaliningradin alue.

Puolassa on lähes 39 miljoonaa asukasta, minkä ansiosta se on itäisen Keski-Euroopan väkirikkain ja Euroopan seitsemänneksi väkirikkain maa. Pääkaupungissa Varsovassa on 1,6 miljoonaa asukasta. Noin 62 % puolalaisista asuu kaupungeissa. Puola on etnisesti hyvin homogeeninen, sillä asukkaista noin 97 % on kansallisuudeltaan puolalaisia. Suurimmat kansalliset vähemmistöt ovat valkovenäläiset, ukrainalaiset ja saksalaiset. Myös uskonnollisesti Puola on hyvin yhtenäinen. Noin 95 % sen asukkaista tunnustaa katolista uskontoa, vaikkakin aidosti uskonnollisten osuus on huomattavasti pienempi. Maan virallinen kieli on puola, joka kuuluu länsislaavilaisiin kieliin, ja sitä kirjoitetaan latinalaisin aakkosin. Puolan kielen lähimmät sukukielet ovat slovakki ja tšekki.

Taulukko 1. Perustiedot Puolasta

Virallinen nimi	Rzeczpospolita Polska (Puolan tasavalta)
Hallinto	Presidentti: Aleksander Kwasniewski (1995 lähtien) Pääministeri: Marek Belka (toukokuun alusta 2004) Hallituspuolueet: Demokraattinen vasemmistopuolue (SLD) ja Työn liitto (UP)
Pinta-ala	312 685 m ²
Väestö	38,19 miljoonaa asukasta (31.12.2003)
Rajanaapurit	Valkovenäjä 407 km (yhteistä rajaa), Tšekin tasavalta 658 km, Saksa 456 km, Liettua 91 km, Venäjä (Kaliningradin alue) 206 km, Slovakia 444 km, Ukraina 526 km
Aluehallinto	16 maakuntaa, 308 piirikuntaa, 65 kaupunkia, joilla piirikunnan oikeudet, 2489 kuntaa
Suurimmat kaupungit	Varsova 1,6 milj. asukasta, Lodz 0,8 milj., Krakova 0,7 milj. Wroclaw 0,6 milj., Poznan 0,6 milj., Gdansk 0,5 milj.
Luonnonvarat	Kivihiihtä, ruskohiihtä, kuparia, liitua, sinkkiä, rikkiä, suolaa, hopeaa, rikkaat esiintymät korkealuokkaista kalkkia, paljon viljelysmaata
Kulttuuri	Virallinen kieli: puola Uskonnot: roomalaiskatoliset 95% Etniset ryhmät: puolalaiset 97,6%, saksalaiset 1,3%, ukrainalaiset 0,6%, valkovenäläiset 0,5%
Rahayksikkö	Zloty (PLN) = 100 grosny (I-IV 2004: 1 EUR = 4,77 PLN, 1 USD = 3,86 PLN)

Lähde: GUS (Puolan kansallinen tilastovirasto), CIA – The World Factbook, Finpro

Puola on maastoltaan hyvin tasainen maa. Kolme neljännestä sen alueesta on alle 200 metriä merenpinnan yläpuolella ja yli 500 metriä merenpinnan ylle kohoavat vain Keski-Puolassa sijaitseva Pyhän Ristin vuorimaa (Góry Swietokrzyskie) sekä etelän vuoristot, jotka kuuluvat Karpaattien ja Sudeettien vuorijonoihin. Puolan pinta-alasta metsää on noin 28 % ja vesistöjä vajaa 3 %. Metsät ovat enimmäkseen havu- ja sekametsiä, mutta myös pyökki- ja tammimetsiä on paljon. Julkinen sektori omistaa suurimman osan metsäalasta.

Puola solmi liitännäissopimuksen (nk. Eurooppa-sopimus) Euroopan unionin kanssa vuonna 1991, joka astui voimaan vuonna 1994. Vuonna 1993 allekirjoitettu EFTA-sopimus poisti suurimman osan ulkomaankaupan esteistä ja rajoituksista Puolan ja EU-maiden välillä. Puola jätti EU-jäsenyyshakemuksensa vuonna 1994, aloitti jäsenneuvottelut ”ensimmäisessä aallossa” vuonna 1998 ja liittyi unionin jäseneksi toukokuun alussa 2004. Puolasta tuli Maailman kauppajärjestön (WTO) jäsen vuonna 1995 ja OECD:n jäsen vuonna 1996. Naton jäseneksi Puola liittyi vuonna 1999.

Kuvio 1. Puolan sijainti ja suurimmat kaupungit

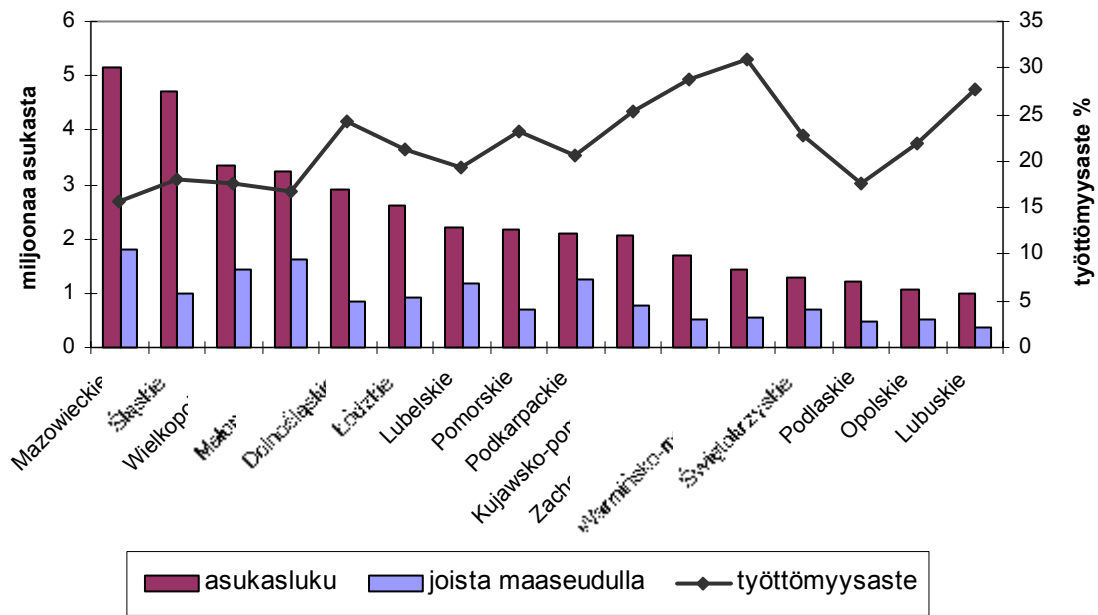

Lähde: Patrik Skogster, Turun kauppakorkeakoulu

2.2 Puolan alueet

Puola koostuu 16 maakunnasta (puolaksi *województwa*, englanniksi *voivodship*), joiden asukasluku vaihtelee 1-5 miljoonan välillä. Puolan vauraimmat ja kansainvälistymiselle avoimimmat alueet ovat pääkaupunkialueen ympäröimä Masovia ja Etelä-Puolan teollistunut Sleesia. Muut kehittyneet alueet sijaitsevat lähellä Saksaa, ja vähiten kehittyneet lähellä Valkovenäjää ja Ukrainaa.

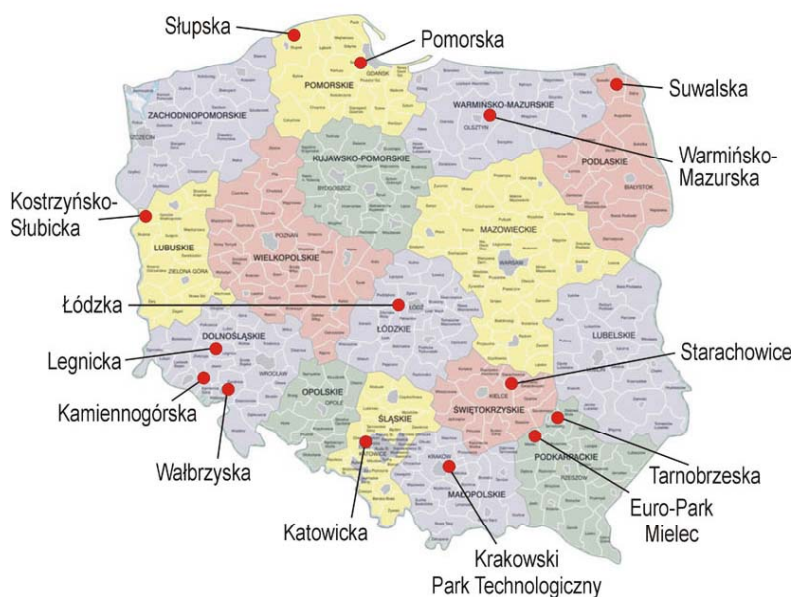
Kuvio 2. Asukasluvu maakunnittain ja työttömyysaste vuoden 2003 lopussa

Lähde: GUS

Masovia (Mazowieckie) Varsovan ympärillä on Puolan tasaisinta, viljavinta ja vaurainta aluetta. Sen itäpuolella leviää Podlaskie, jossa asuu maan valkovenäläinen vähemmistö. Alueen pääkaupunki on Białystok. Etelämpänä idässä, Valkovenäjään ja Ukrainaan rajautuen, sijaitsee Lubelskie, jonka keskus on Lublinin yliopisto-kaupunki. Suurpuola (Wielkopolskie) on yhtä tasaista seutua kuin Masoviakin. Sen pääkaupunki on messuistaan kuulu Poznan, jonka lähellä sijaitsee Gniezno, Puolan ensimmäinen pääkaupunki.

Kuvio 3. Puolan maakuntajako ja erityistalousalueet

Lähde: Polish Information & Foreign Investment Agency (Paliz)

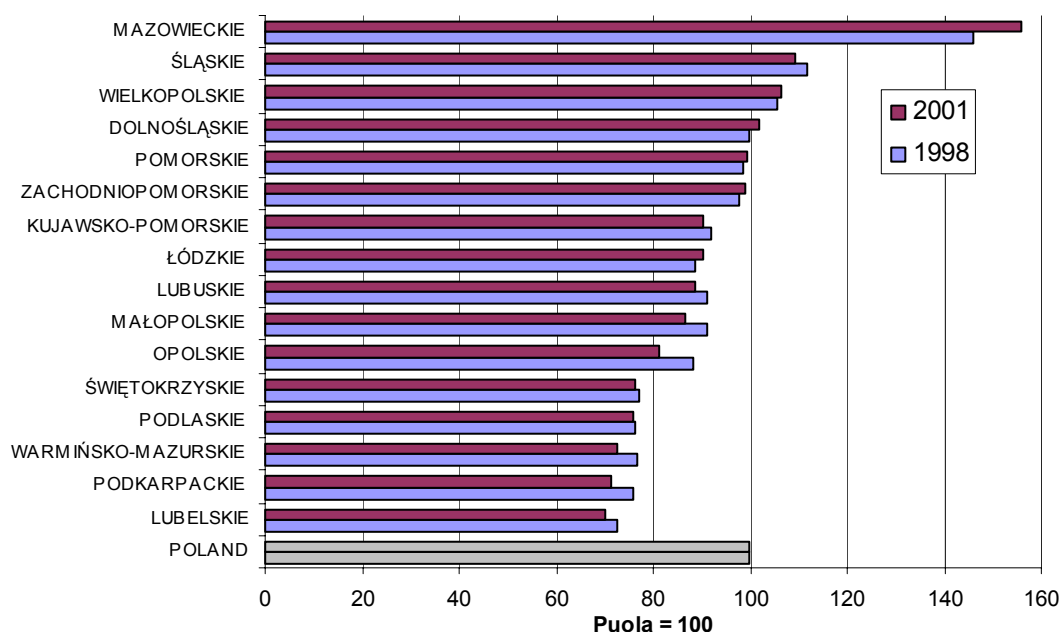
Pommeri (Pomorskie) sijaitsee Itämeren rannikolla. Sen keskukset ovat vanha hansakaupunki Gdansk ja Szczecin satamakaupunki Saksan rajan tuntumassa. Gdanskin länsipuolella asuu puolansukuista kieltä puhuvia kasubeja. Masurian maakunta (Warminsko-mazurskie) on Puolan kesämatkailun keskus. Työllisyystilanne on maan huonoin tällä Kaliningradiin rajoittuvalla alueella.

Slesia (Slaskie) maan lounaisosassa on tärkeä teollisuus- ja kaivosalue ja Puolan tiheimmin asuttu seutu. Sen suurimmat kaupungit ovat Wroclaw (Donolaskien maakunnassa) ja Katowice. Vähäpuola (Malopolskie) maan eteläosassa on Puolan vanhaa hallinnollista keskusta, ja sen keskus Krakova oli 1600-luvulle asti maan pääkaupunki. (Lähde: Puolan suurlähetystön Internet-sivut; Economic Trends)

Maakuntien kehityserot

Kehityserot Puolan maakuntien välillä ovat suuret. Bruttokansantuote asukasta kohden on Masoviassa noin puolitoistakertainen koko maan keskiarvoon verrattuna. Erot ovat vielä suuremmat, kun tarkastellaan pienalueita (subregion) maakuntien sisällä, ja erityisesti tarkasteltaessa kunkin maakunnan keskusta suhteessa reuna-alueisiin. Vuonna 2001 Varsovan alueen BKT/asukas oli kolminkertainen maan keskiarvoon nähden. Kuitenkin on muistettava, että mittari ”bruttokansantuote asukasta kohden” ei anna todellista kuvaa väestön vauraudesta, sillä tilastoissa ei näy omavaraistaloudessa elävien maatalojen tuotantoa, eikä harmaan talouden osuutta, joka on arvioitu olevan noin 15% BKT:sta. Harmaa talous muodostuu lähinnä kaupan, rakentamisen ja palvelujen pimitetyistä tuloista sekä kokonaan rekisteröimättömästä rikollisesta toiminnasta.

Kuvio 4. Bruttokansantuote asukasta kohden maakunnittain

Lähde: GUS, tekijän laskelmat

Eurostat on vastikään laskenut laajentuneen unionin bruttokansantuotteen asukasta kohden NUTS-2 –tasolla¹. Uuden EU:n kuusi köyhintä aluetta löytyvät kaikki Puolasta. Varsovan ympäröimä Masovia yltää 10 vauraimman listalle, mutta senkin ostovoimaan suhteutettu bruttokansantuote on vain 64 prosenttia keskimääräisestä EU-15 -tasosta.

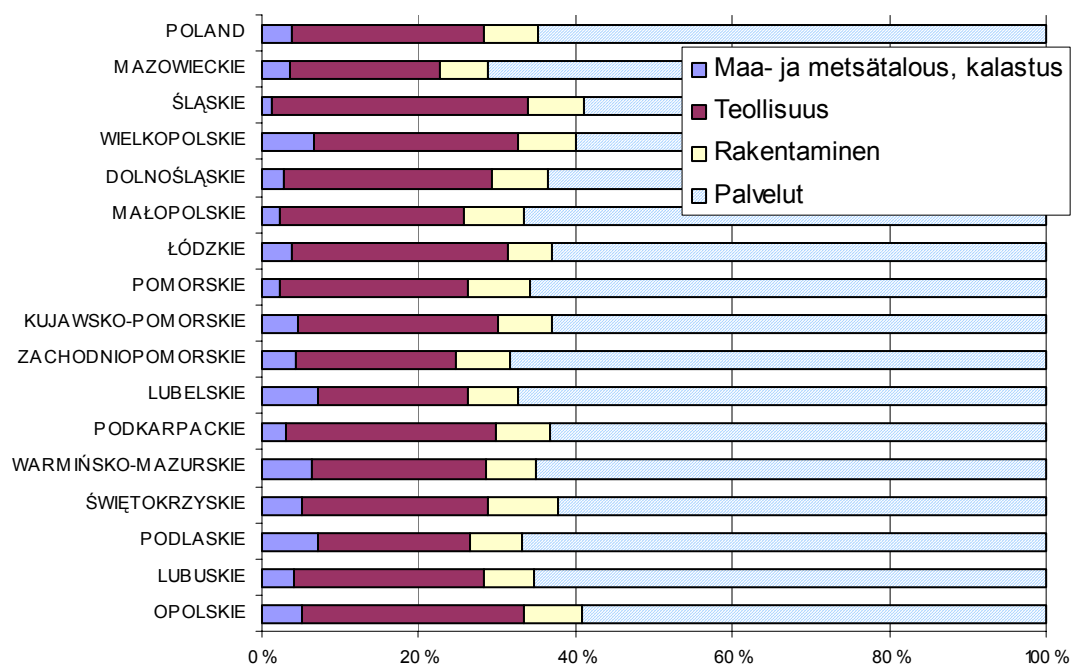
Taulukko 2. Uusien EU-maiden vauraimmat ja köyhimmät alueet (NUTS-2) vuonna 2001

10 vaurainta aluetta	EU-15 = 100	10 köyhintä aluetta	EU-15 = 100
Praha (Tsekki)	135	Lubeskie (Puola)	29
Bratislavský (Slovakia)	102	Podkarpackie (Puola)	29
Közép-Magyarország (Unkari)	81	Warminsko-Mazurskie (Puola)	30
Cypros	78	Podlaskie (Puola)	31
Malta	69	Swietokrzyskie (Puola)	31
Slovenia	68	Opolskie (Puola)	33
Mazowieckie (Puola)	64	Latvia	33
Jihozápad (Tsekki)	55	Eszag-Magyarország (Unkari)	34
Nyugat-Dunántúl (Unkari)	54	Vychodne Slovensko (Slovakia)	34
Jihovýchod (Tsekki)	53	Eszag-Alföld (Unkari)	34

Lähde: Eurostat

Puolan maakunnat eroavat myös tuotantorakenteeltaan varsin paljon. Niin maatalouden, teollisuuden kuin palvelujenkin osuudet vaihtelevat suuresti. Palvelusektorin osuus on suurin Masoviassa ja pienin Sleesiassa ja Opolskiessa. Palvelusektorin osuus on kuitenkin kasvanut Puolassa nopeasti. Kuten kuviosta 5 käy ilmi, palvelusektori vastaa jo lähes kaikissa maakunnissa yli 60% kokonais-tuotannosta.

Kuvio 5. Tuotannon lisäarvo sektoreittain vuonna 2001

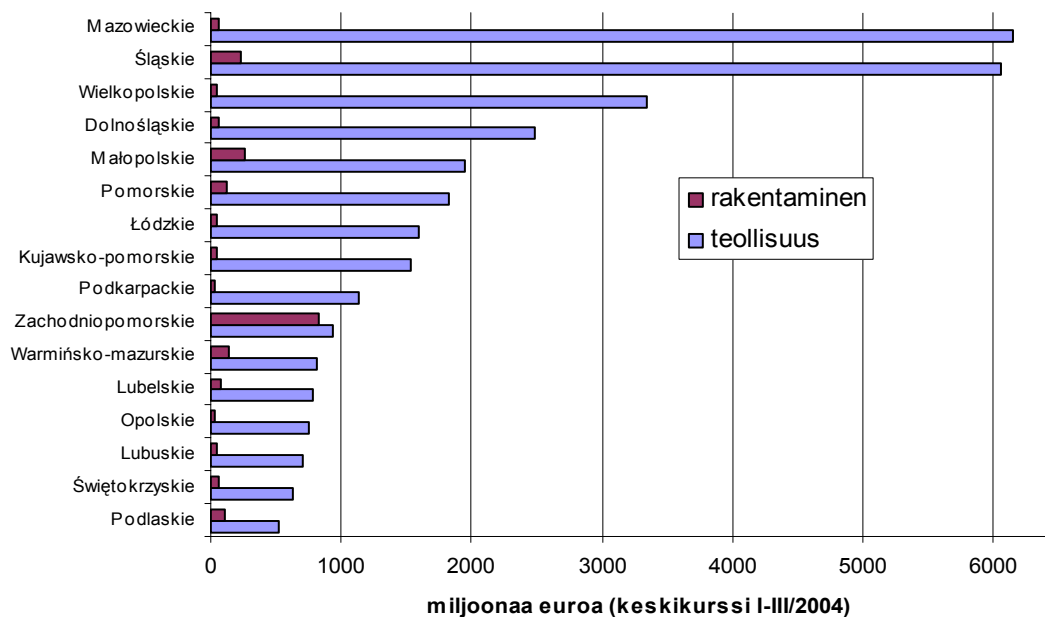

Lähde: GUS

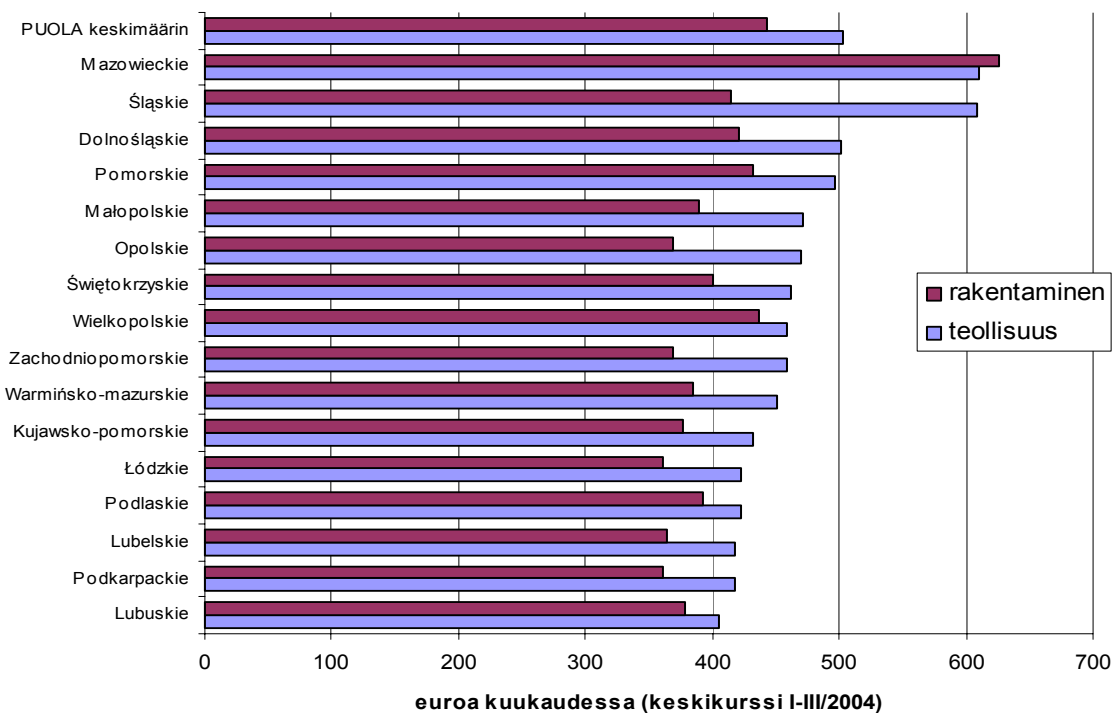
¹ Suomessa vastaavat tasot ovat Itä-Suomi, Etelä-Suomi, Länsi-Suomi, Pohjois-Suomi ja Ahvenanmaa. Pienimmät maat kuten Baltian maat ovat kokonaisuudessaan NUTS-2 –aluetta.

Alkuvuoden 2004 teollisuuden myyntiä ja rakentamista (absoluuttisin luvuin) on kuvattu kuviossa 6 ja näiden alojen palkkatasoa kuviossa 7. Kaksi vaurainta maakuntaa, Masovia ja Sleesia, erottuvat muista selvästi niin tuotannon määrässä kuin palkkatasossaan. Kun teollisuustyöntekijän keskipalkka on euromääräisenä noin 500 euroa, niin Masoviassa keskipalkka ylittää 600 euroa. Rakennusalalla ero on vielä huomattavasti suurempi. Myös suuralueiden sisällä erot ovat huomattavat.

Kuvio 6. Teollisuustuotannon ja rakentamisen myynnin arvo, Q1/2004

Kuvio 7. Keskipalkat alueittain teollisuudessa ja rakentamisessa, Q1/2004

Lähde: GUS

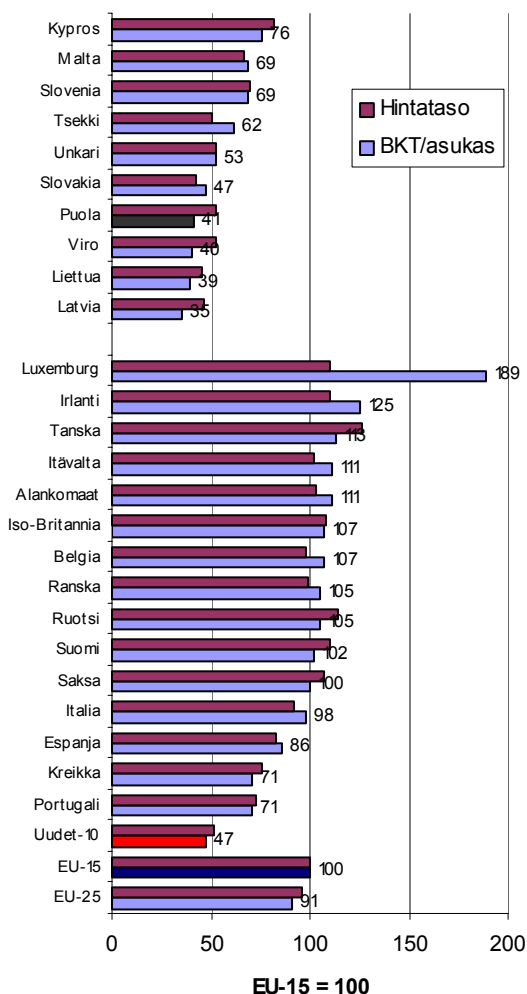
Puolalainen Gdanskissa toimiva Markkinatalouden tutkimuslaitos (IBnGR) on arvioinut Puolan alueita sijoituskohteena. Metodina on käytetty ulkomaankauppaan, innovaatiopotentiaaliin, ulkomaisiin suoriin sijoituksiin, EU:n rakennerahastotukiin, maatalouteen ja työmarkkinoihin liittyviä indikaattoreita. Vertailussa houkuttelevimmiksi investointikohteiksi nousivat Masovia ja Sleesia, ja seuraavaan kategoriaan sijoittuivat Donoslaskie (Ala-Sleesia), Suur-Puola, Pommeri ja Länsi-Pommeri. Heikoimmin menestyivät maakunnat Itä-Puolassa, pohjoisesta etelään saakka. IBnGR on myös laatinut SWOT-analyysit kaikista maakunnista.

3 Katsaus Puolan talouteen

Puola on vappuna 2004 Euroopan unioniin liittyneistä maista selvästi suurin. Puola yksistään on karkeasti ottaen saman kokoinen kuin kaikki muut uudet EU-maat yhteensä niin pinta-alaltaan, väestön määrältään, työvoimaltaan kuin talouden kooltaan. Näin ollen Puolan talouden kehitys on erityisen tärkeää koko laajentuneen unionin (EU-25) tulevaisuudelle.

Vuoden 2002 luvuin Puolan bruttokansantuote vastasi 46 prosenttia kymmenen uuden EU-maan yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta. Yksityisen kulutuksen osuus oli 50%, julkisen kulutuksen osuus 41%, ja investointien 40% uusien EU-maiden (Uudet-10) kokonaismäärästä. Toisaalta Puolan bruttokansantuote asukasta kosken laskettuna jää selvästi uusien EU-maiden keskiarvon alapuolelle, ja laskee näin ollen uusien jäsenmaiden painotettua keskiarvoa merkittävästi. Puolan ostovoimaan suhteutettu BKT oli 41% vanhan EU-alueen (EU-15) keskiarvosta, kun uusien EU-maiden (painotettu) keskiarvo oli 47.

Kuvio 8. Puolan talous suhteessa vanhoihin ja uusiin EU-maihin vuonna 2002; ostovoimaan suhteutettu bruttokansantuote ja hintataso, talouden rakenne

Työvoima päätoimialoittain

	Puola	Unkari	Viro	EU-15	Uudet-10
Maa- ja metsätalous, kalastus	26,8	6,2	6,8	4,0	17,0
Teollisuus, energiantuotanto	20,1	27,1	24,7	18,3	23,7
Rakentaminen	5,1	7,0	6,5	6,6	6,6
Kauppa, kuljetus, tietoliikenne	20,9	25,8	26,9	25,7	23,2
Liike-elämän palvelut, rahoitus	8,6	8,0	8,9	15,0	8,5
Muut palvelut, julkiset palvelut	18,4	25,9	26,1	30,3	21,8

Tuotannon lisäarvo päätoimialoittain

	Puola	Unkari	Viro	EU-15	Uudet-10
Maa- ja metsätalous, kalastus	3,1	3,7	5,4	2,0	3,5
Teollisuus, energiantuotanto	23,5	25,2	22,8	21,4	25,2
Rakentaminen	6,5	5,5	6,6	5,6	6,2
Kauppa, kuljetus, tietoliikenne	29,9	21,6	31,5	21,5	27,8
Liike-elämän palvelut, rahoitus	16,1	20,7	15,8	27,4	17,2
Muut palvelut, julkiset palvelut	20,8	23,3	18,0	22,1	20,0

BKT menojen mukaan

	Puola	Unkari	Viro	EU-15	Uudet-10
Yksityinen kulutus	66,5	53,8	57,3	58,3	60,6
Julkiset menot	18,0	23,1	19,7	20,6	19,9
Investoinnit (brutto)	19,0	23,0	28,5	19,4	21,7
Investointien muutokset	-0,1	2,4	2,9	-0,1	1,1
Ulkoisen tasapaino	-3,3	-2,2	-9,4	1,7	-3,3

Lähde: Eurostat 2004

Suhteutettuna laajentuneen unionin keskiarvoon, Puolan ostovoimakorjattu bruttokansantuote oli 46% EU-25 -maiden keskiarvosta vuoden 2003 luvuin. Puolan taakse Eurostatin vertailussa jäi vain Latvia, jonka BKT/asukas oli 42% unionin keskiarvosta. Viro ja Liettua ovat ohittaneet Puolan viime vuosina nopeamman talouskasvunsa ansiosta.

Kuviossa 8 on vertailtu Puolan talouden rakennetta uusiin EU-maihin, Viroon, Unkariin ja vanhaan EU-alueeseen (EU-15). Selkein ero on maataloudesta elantonsa saavien määrässä. Vaikka Puola on muiden siirtymätalousmaiden tapaan läpikäynyt voimakkaan talouden rakennemuutoksen, Puola on edelleen hyvin maatalousvaltainen maa. Alkutuotannossa työskentelee noin neljännes työkäisistä, kun vastaava osuus EU-15 maissa on vain noin 4%.

3.1 Makrotalouden kehitys viime vuosina

Taulukko 3. Puolan talouden avainluvut

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	viim. arvo
Bruttokansantuote (reaalinen vuosikasvu, %)	4,8	4,1	4,0	1,0	1,4	3,7		1-12/2003
Teollisuustuotanto (reaalinen vuosikasvu)	3,5	3,6	6,7	0,6	1,1	8,7	19,1	1-3/2004
Inflaatio (KHI, kauden lopussa, %-muutos)	8,6	9,8	8,5	3,6	0,8	1,7	1,7	3/2004
Valtion budjettitasapaino (% BKT:sta)	-2,4	-2,0	-2,2	-4,3	-5,0	-4,5		1-12/2003
Bruttopalkka kuukaudessa (EUR)	314	401	472	557	544	492		Q4/2003
Työttömyysaste (LFS data, %)	10,6	15,3	16,0	18,5	19,7	19,3		Q4/2003
Vienti (EUR mrd., nim. hinnat, keskipurssi)	25,1	25,7	34,4	40,4	43,4	47,5	7,1	1-2/2004
Tuonti (EUR mrd., nim. hinnat, keskipurssi)	41,5	43,2	53,1	56,2	58,3	60,4	8,9	1-2/2004
Vaihtotase (% BKT:sta)	-4,3	-7,4	-6,3	-4,1	-3,6	-1,9		1-12/2003

Lähde: Baltic Rim Economies – Bimonthly Review 2•2004, www.tukkk.fi/pei/br

Puolan talous 1990-luvulla

Kuten kaikissa muissakin Keski- ja Itä-Euroopan siirtymätalouksissa, Puolan bruttokansantuote vajosi nopeasti, kun sosialistinen talousjärjestelmä murtui ja maa siirtyi markkinatalouteen. Kansantuotteen pudotus vuosina 1989-1991 oli noin 20%, mutta tuotanto kääntyi nopeasti nousuun jo 1990-alkuvuosina. Puolan talous kasvoi 1990-luvulla lähes nopeimmin Euroopan maista, noin 5-7 prosentin vuosivauhdilla. Puola oli myös ensimmäinen Keski- ja Itä-Euroopan siirtymätalousmaa, joka saavutti vuoden 1989 aikaisen tuotannon tasonsa jo 1990-luvun puolivälissä.

1990-luvun nopea kasvu perustui pääasiassa investointien hyvin nopeaan kasvuun. Vuosikymmenen loppupuolella niiden vuosittainen kasvu oli noin 15-20%. Näin ollen investoinnit kiinteään pääomaan lähes kaksinkertaistui vuosikymmenessä. Myös työn tuottavuus kasvoi tasaisesti ja puolitoistakertaistui vuosikymmenessä. Vastaavasti työvoimakustannukset alkoivat nousta nopeasti.

Taloukasvu pysähtyi 2000-luvun alkuvuosina

Pitkään jatkunut nopea taloukasvu hidastui vuosituhannen taitteessa. Kun 1990-luvulla Puolan BKT:n kasvuvauhti ylitti selvästi vappuna 2004 EU:hun liittyneiden maiden keskimääräisen kasvun, niin vuoden 2000 lopulla Puola jäi ensimmäisen kerran tämän tason alapuolelle. Vuosina 2001 ja 2002 kasvu oli vaimeaa ja jäi jopa taantumasta kärsivän EU-alueen keskiarvon alapuolelle.

Taloukasvun hidastumisen syyt löytyvät sekä maan sisäisistä että ulkopuolisista tekijöistä. Keskeinen ulkoinen tekijä oli EU-alueen ja sen sisällä erityisesti Saksan vaisu taloukasvu. Puolan talous on voimakkaasti kytköksissä EU-maiden kanssa, ja Saksa on Puolan ylivoimaisesti tärkein kauppakumppani. Sen osuus maan viennistä on peräti noin kolmannes ja tuonnista noin neljännes. Vaikka Puolan vienti Saksaan väheni vuosina 2001 ja 2002, vienti oli – ja on edelleen – Puolan talouden veturi, sillä kotimainen kysyntä on kasvanut hitaasti ja investointien kasvu on pysähtynyt (ks. kuvio 10).

Puolan teollisuustuotanto kasvoi vain 0,6% edellisvuodesta vuonna 2001 ja 1,1% vuonna 2002. Palvelusektori kasvoi hieman teollisuustuotantoa nopeammin. Yksityinen kulutus kasvoi hitaasti myös taantumien aikana, erityisesti vuoden 2002 loppupuolella, mutta investoinnit alenivat jyrkästi edellisten vuosien tasosta. Myös rakentaminen supistui voimakkaasti.

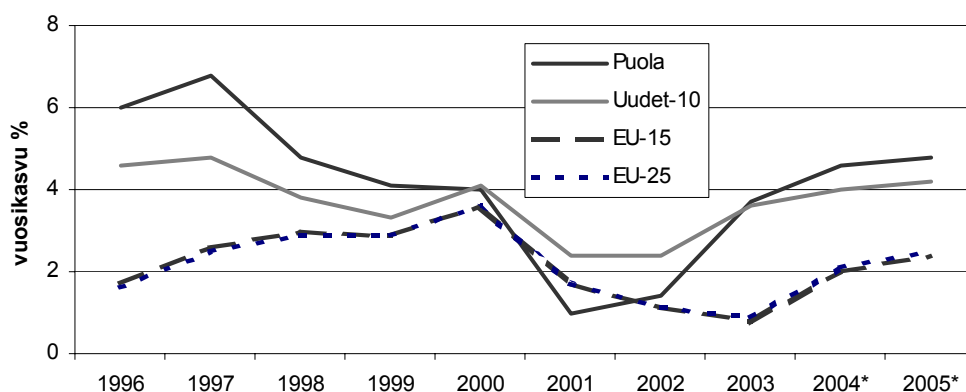
Yksi keskeinen syy taloukasvun hiipumiseen oli maan korkeat reaalikorot. Puola kärsi 1990-luvulla kaksinumeroisesta inflaatiosta ja talouden tasapainottomuudesta. Tästä syystä Puolan keskuspankki harjoitti kireää rahapolitiikka, jolla pyrittiin hillitsemään maan budjettivajeen kasvua ja korkeaa inflaatiota. Inflaatio onkin saatu hyvin kuriin, mutta julkiset menot jatkavat kasvuaan.

Taloukasvu kiihtyy jälleen

Vuoden 2003 jälkimmäisellä puoliskolla Puolan taloukasvu jälleen kiihtyi. Keskuspankki on laskenut roimasti ohjauskorkoaan, kun inflaatio on painunut alas. Alustavien tietojen mukaan vuoden 2004 ensimmäisen neljänneksen kasvu oli lähes 7 prosenttia edellisen vuoden vastaavaan ajanjaksoon verrattuna ja ylitti reilusti ennusteet. Taloukasvun odotetaan kiihtyvän 4,5-5,5 prosentin vuositasolle tämän ja ensi vuoden aikana. Teollisuustuotanto on myös kääntynyt viennin vetämänä reippaaseen kasvuun.

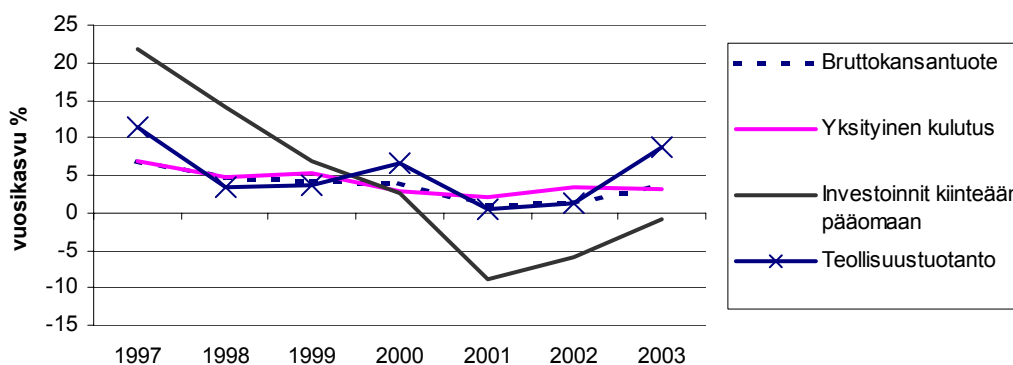
Kuviossa 9 on kuvattu Puolan bruttokansantuotteen kehitystä suhteessa muuhun Eurooppaan. Kuviossa 10 tarkastellaan Puolan taloukasvun ja taantumien tekijöitä viime vuosina.

Kuvio 9. BKT:n reaali kasvu ja ennusteet

Lähde: GUS, Eurostat

Kuvio 10. Yksityisen kulutuksen, investointien ja teollisuustuotannon kasvu

Lähde: GUS

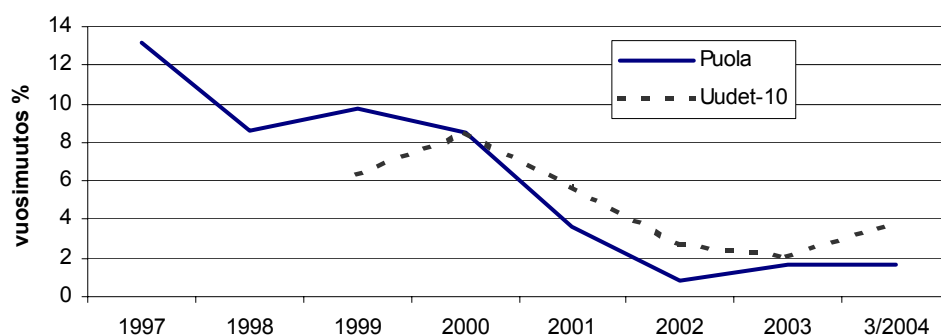
Inflaatio ja zlotyn ulkoinen arvo

Hinnat nousivat Puolassa hyvin nopeasti 1990-luvulla. Kuluttajahinnat ovatkin noin 11 kertaistuneet vuoden 1990 hintoihin nähden. Hintojen nousu on kuitenkin hidastunut vuosi vuodelta, ja vuosittain muutos on painunut viime vuosina jopa alle 2 prosenttiin. Vastaavasti 12 kuukauden korko on pudonnut vuoden 2000 noin 15%:sta noin 3,5%:iin. Huhtikuussa 2004 kuluttajahinnat olivat keskimäärin 31 prosenttia korkeammat kuin vuonna 1998. Viime kuukausien aikana kuluttajahinnat ovat jälleen kääntyneet lievään nousuun EU-jäsenyyteen liittyvien tekijöiden (mm. korotukset joidenkin tuotteiden valmisteveroihin ja arvonlisäveroon) ja öljyn maailmanmarkkinahinnan nousun myötä. Hinnat nousevat kuitenkin varsin maltillisesti esimerkiksi Unkariin, Slovakiaan ja Latviaan verrattuna.

Viimeisen kahden vuoden aikana zlotyn ulkoinen arvo on heikentynyt voimakkaasti suhteessa euroon. Zlotyn heikkeneminen heijastaa sijoittajien epäluottamusta Puolan viime vuosien talouspolitiikkaan. Kurssin heikkeneminen on nostanut tuontitavaroiden hintaa, mikä on vaikuttanut negatiivisesti erityisesti investointien määrään. Toisaalta

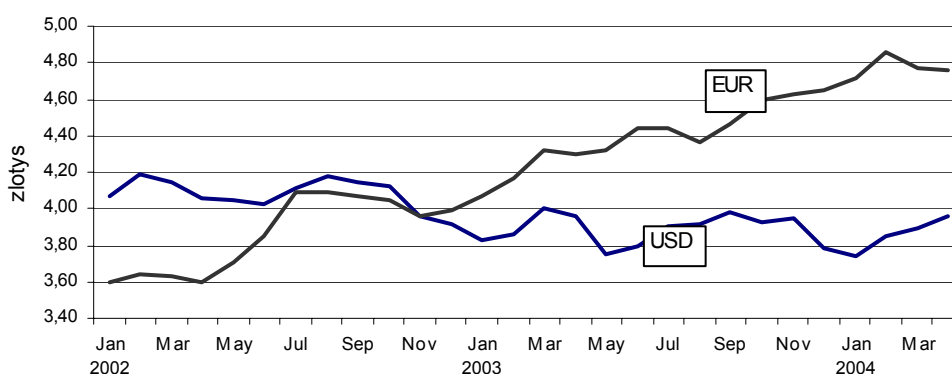
euron vahvistuminen on parantanut Puolan teollisuuden suhteellista hintakilpailukykyä euroalueella ja sitä myötä tukenut maan viennin kasvua.

Kuvio 11. Kuluttajahintojen muutos (CPI), Puolan arvo kauden lopussa; uusien EU-maiden harmonisoitu vuoden keskiarvo

Lähde: GUS, Eurostat

Kuvio 12. Zlotyn vaihtokurssi suhteessa euroon ja dollariin

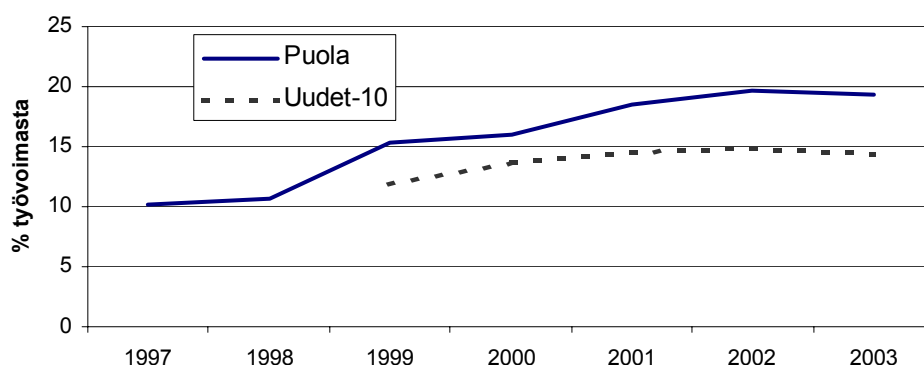

Lähde: National Bank of Poland

Työttömyys

Puola kärsii yhä pahenevasta työttömyydestä. Työttömyysaste on kivunnut viimeisen viiden vuoden aikana noin 10 prosentista peräti 20 prosenttiin, kun esimerkiksi Unkarissa, Tšekissä ja Sloveniassa työttömyysaste on vain 6-8 prosentin tasolla. Vielä vuonna 1997 Puolan työttömyysaste oli alle EU-maiden keskiarvon. Työttömyysongelma käsittää koko maan ja väestön alueesta ja sukupuolesta riippumatta, mutta heikommin kehittyneillä alueilla ongelma on suurin. Yleisesti ottaen työttömyysaste on hieman korkeammalla kaupungeissa kuin maaseudulla, tosin kaikkein suurimmissa kaupungeissa työttömyysaste on selvästi alhaisempi. Nopeasti paheneva työttömyysongelma on painanut Puolan työllisyysasteen alas.

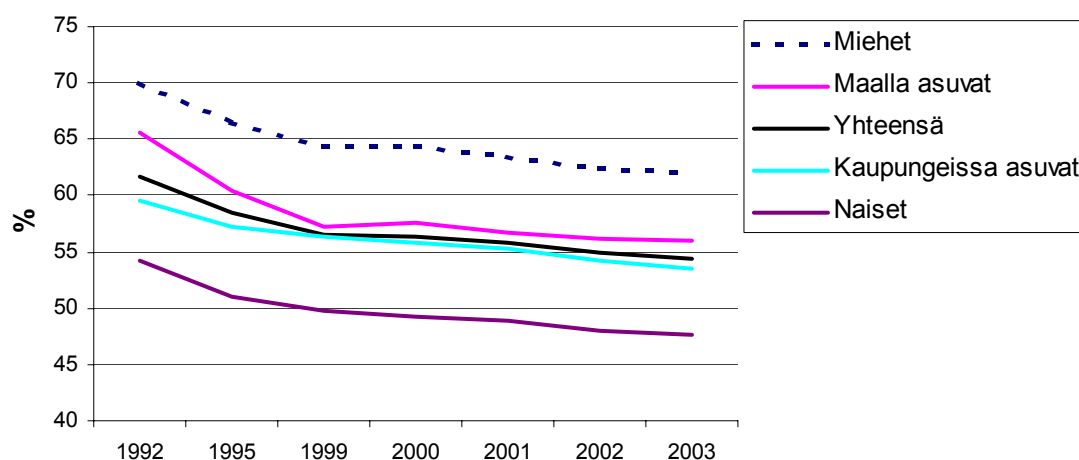
Kuvio 13. Työttömyysaste, Puolan arvo kauden lopussa, uudet-10 keskimääräinen vuosiarvo

Lähde: GUS, Eurostat (molemmissa Labour Force Survey data)

Työvoiman määrä on laskenut lähes kaikilla talouden sektoreilla. Yksityisellä sektorilla lasku on ollut voimakkainta rakentamisessa ja tehdasteollisuudessa, kun yritykset ovat pyrkineet parantamaan tuottavuuttaan. Vuosina 2000-2003 yrityssektorin työvoiman määrä on kasvanut vain kiinteistö- ja liike-elämän palveluissa.

Kuvio 14. Työvoiman työllisyysaste

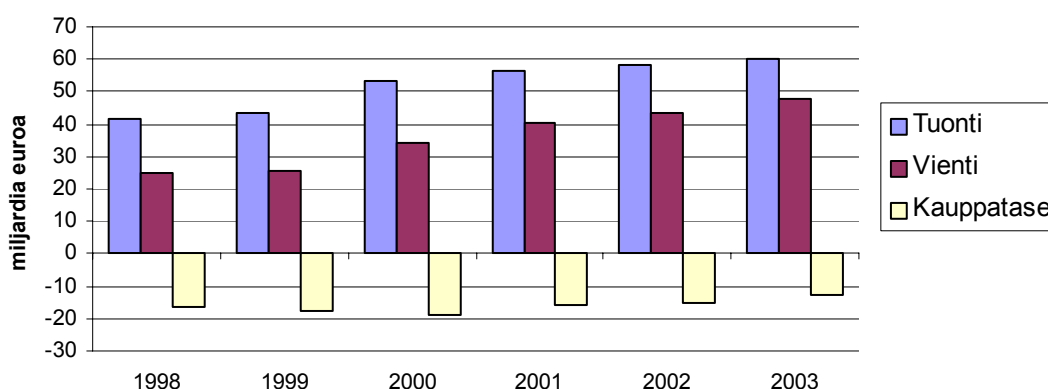

Lähde: Warsaw School of Economics

Ulkoinen tasapaino

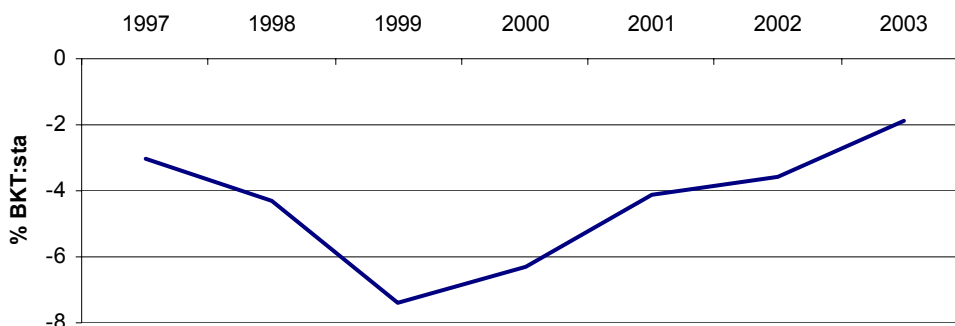
Puolan vaihtotase on ollut jatkuvasti alijäämäinen muiden Keski- ja Itä-Euroopan uusien EU-maiden tapaan. Viime vuosina ongelma on kuitenkin helpottunut, kun maan vienti on kasvanut tuontia nopeammin. Puolan vaihtotaseen alijäämä on myös huomattavasti pienempi kuin Baltian maissa. Vuonna 2003 Viron vaihtotaseen alijäämä oli 13,7, Latvian 9,2 ja Liettuan 6,6 maan bruttokansantuotteesta, kun Puolan alijäämä kapeni 1,9 prosenttiin BKT:sta.

Kuvio 15. Viennin ja tuonnin euromääräinen kehitys

Lähde: GUS

Kuvio 16. Puolan vaihtotaseen alijäämä

Lähde: GUS

Kiinteillä hinnoilla mitattuna Puolan tuonti on lähes 7 kertaistunut vuodesta 1990 ja vienti noin 3,5 kertaistunut. Puolan vienti on ollut positiivisella kasvu-uralla vuodesta 2000 lähtien. Myös tuonti on kasvanut samana ajanjaksona, mutta huomattavasti maltillisemmin. Euromääräisenä (kuvio 15) kasvuluvut ovat huomattavasti pienempiä kuin dollareissa, koska Zloty on devalvoitunut suhteessa euroon. Toisaalta zlotyn heikkeneminen on helpottanut vientiä euroalueelle. Viennin kasvua on myös edesauttanut työn tuottavuuden kasvu palkkojen nousua nopeammin.

Julkisen sektorin tasapaino

Julkisen sektorin yhä paheneva alijäämäisyys ja sitä kautta julkisen velan kasvu ovat Puolan talouden suurimmat ongelmat. Budjettialijäämä vuosina 2001-2003 on ollut noin 4-5% bruttokansantuotteesta. Vastaavasti julkinen velka on kasvanut jopa noin 10% vuosivauhdilla, ja oli vuoden 2003 lopussa jo yli 50% maan bruttokansantuotteesta. Osuus ei sinänsä ole kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisen suuri, mutta velan kasvuvauhti on vaarallisen nopea. Epäluottamus Puolan julkiseen talouteen on myös heijastunut ulkomaisten suorien sijoitusten määrään ja painanut zlotyn ulkoista arvoa suhteessa euroon.

Puola saa EU:n rakennerahastotukia vuosien 2004-2006 aikana yli 12 miljardin euron arvosta. Tukien täysimääräinen käyttäminen edellyttää myös kansallisen maksu-osuuden (vastarahan) toteutumista. Seuraavan EU:n rakennerahasto-ohjelmakauden 2007-2013 kuluessa Puola voi saada jopa 50-70 miljardin euron EU-tukiaiset, jos laskentaperuste on sama kuin nykyisellä ohjelmakaudella. Vaikka rakennerahastotuet tarjoavat Puolalle erinomaiset mahdollisuuden modernisoida maan infrastruktuuria ja rakenteita, vaadittava kansallinen vastarahoitus lisää julkisia kuluja.

Palkat ja ostovoima

Keskimääräinen reaalin bruttokuukausipalkka on noussut vuodesta 1992 noin 37%. Palkat nousivat nopeimmin 1990-luvun viimeisinä vuosina, mutta viime vuosien vaisun talouskehityksen myötä palkat ovat nousseet varsin maltillisesti. Nopeasti kasvanut työttömyys on myös keventänyt palkkojen nousupaineita.

Keskimääräinen kuukausipalkka vuoden 2004 ensimmäisellä neljänneksellä oli 2332 zlotya eli 488 euroa. Zlotymääräinen keskikuukausipalkka oli 4,6% korkeampi kuin vuoden 2003 ensimmäisellä neljänneksellä. Yrityssektorilla keskipalkka oli 2377 zlotya eli 498 euroa. Zlotymääräinen keskipalkka nousi 5,5% vuotta aikaisemmasta arvosta.

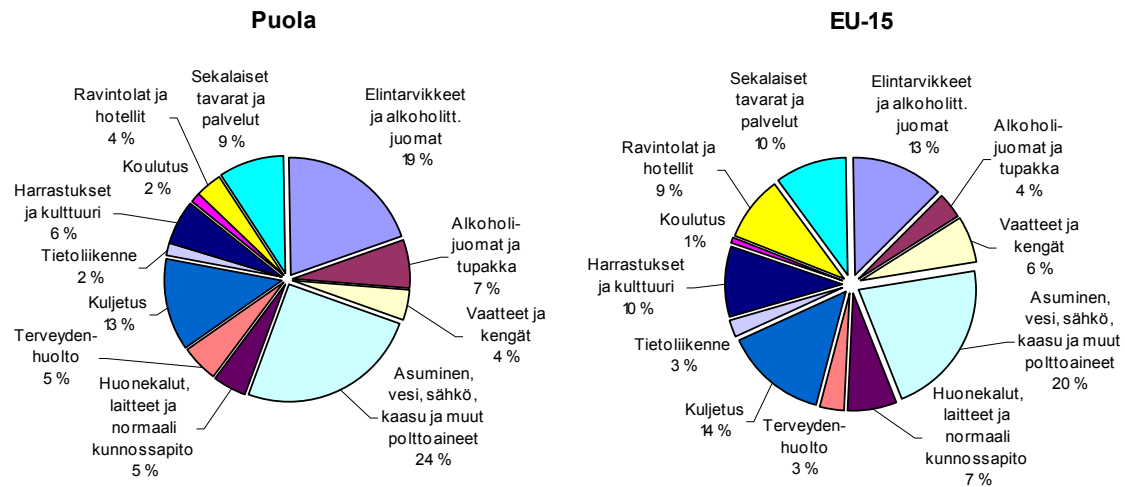
Suhteellisesti korkeimmat palkat ovat rahoitussektorilla, kaivos- ja louhinta-teollisuudessa, sähkön, kaasun ja veden jakelussa sekä julkisissa palveluissa. Vastaavasti matalin palkkataso on hotelli- ja ravintolapalveluissa, kalastuksessa, tukku- ja vähittäiskaupassa ja terveydenhuollossa. Vuodesta 1995 vuoteen 2002 palkkataso on noussut nopeimmin rahoitussektorilla (ks. kuvio 18).

Taulukko 4. Joitain elintason mittareita

	Puola	Viro	Unkari	EU-15
...100 asukasta kohden				
Autojen määrä (2001)	27	30	24	49
Matkapuhelinten määrä (2002)	36	65	68	78
Tietokoneiden määrä (2002)	11	21	11	34
Internet-käyttäjien määrä (2002)	23	33	16	36
Korkeakoulututkinnon suorittaneiden määrä (% 25-64 vuotiaista, 2002)	12,2	29,7	14,1	21,8
Koulutusmenojen osuus (% BKT:sta, 2001)	5,42	6,83	5,15	4,94
Tutkimusmenojen osuus (% BKT:sta, 2001)	0,68	0,78	0,95	1,98

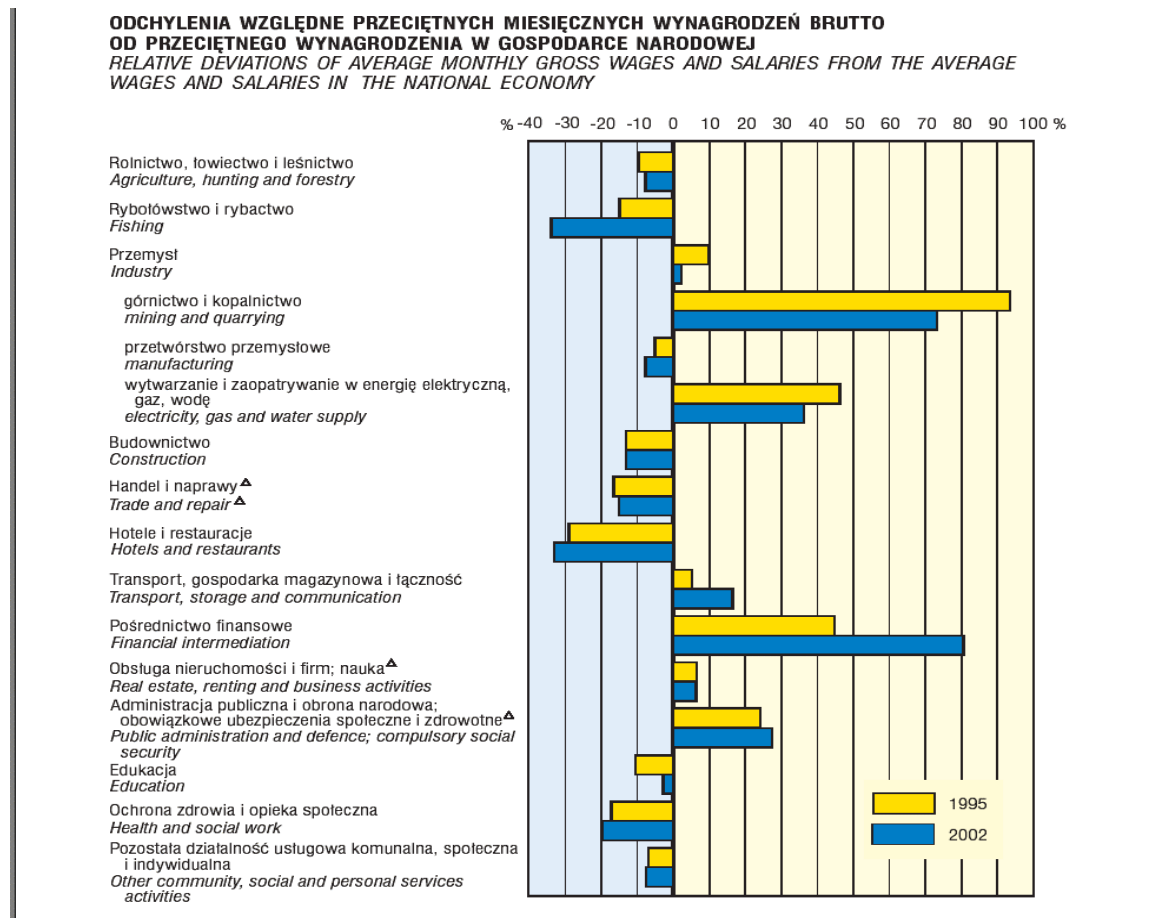
Lähde: Tilastokeskus, IBS, Central and Eastern Europe 3/04

Kuvio 17. Kotitalouksien kulutusmenojen rakenne Puolassa ja EU-15-maissa vuonna 2002

Lähde: Eurostat

Kuvio 18. Suhteellinen palkkataso talouden eri sektoreilla vuosina 1995 ja 2002

Lähde: GUS

Kotitalouksien kulutusmenojen rakenne on Puolassa erilainen vanhoihin EU-maihin verrattuna. Välttämättömiin menoihin eli ruokaan ja asumiseen menee edelleen lähes puolet kotitalouksien käytettävissä olevista tuloista. Elintarvikkeisiin ja alkoholittomiin juomiin menee lähes 20% puolalaisten tuloista, kun EU-15 maissa keskimäärin vastaava osuus on 13%. Asumiseen menee noin 24%, kun EU-15 maissa siihen käytetään noin 20%. Vastaavasti harrastuksiin ja ravintola- ja hotellipalveluihin käytetään rahaa selvästi vähemmän kuin EU-15 -maissa.

3.2 Puolan talouspolitiikan tavoitteista

Edellä on kuvattu Puolan taloustilannetta ja suurimpia haasteita. Tässä kappaleessa käydään lyhyesti läpi Puolan hallituksen talouspolitiikkaa eli miten maan hallitus aikoo vastata keskeisiin haasteisiin ja mitä tavoitteita hallitus on asettanut. Tavoitteet voidaan jakaa kahteen luokkaan: 1) Puolan talouden stabilisointi ja 2) talouden rakenteiden muuttaminen.

Ensimmäisen tavoite on saattaa Puolan talous jälleen nopean ja vakaan kasvun uralle. Tavoitteena on bruttokansantuotteen 5 prosentin vuosittainen reaali kasvu. Kasvun tulisi rakentua jatkossa erityisesti yksityisten investointien kasvun varaan. Talouden epätasapainoa pyritään korjaamaan houkuttelemalla lisää ulkomaisia suoria sijoituksia, pitämällä inflaatio alhaalla ja tukemalla zlotyn ulkoista arvoa. Valtion budjettitasapaino yritetään saavuttaa tiukalla menojen säästöohjelmalla. Työttömyysongelmaan pyritään vaikuttamaan poistamalla yritysten työllistävyyden esteitä ja työmarkkinoiden jäykkyksiä.

Talouden rakennetta aiotaan kehittää mm. seuraavin toimenpitein: nopeuttamalla ja johdonmukaistamalla valtionyritysten yksityistämistä, tukemalla keskeisten toimialojen uudistumista (mm. kaivos- ja louhintateollisuus), poistamalla yrittämisen byrokraattia esteitä ja purkamalla olemassa olevia monopoleja, ja uudistamalla maan terveydenhuoltojärjestelmä.

Julkisen sektorin tasapaino pyritään saavuttamaan perusteellisen uudistus-ohjelman avulla. Puolan hallitus julkisti syksyllä 2003 laajan säästöohjelman, joka leikkaisi julkisia kuluja arviolta 50 miljardin zlotyn arvosta vuosina 2004-2007. Ohjelma tunnetaan nimellä "Hausner Plan" talousministeri Jerzy Hausnerin mukaan. Myös IMF ja Maailmanpankki ovat ilmaisseet tukensa hallituksen säästökuurille. Yrittämisen kynnyksen madaltamispyrkimykset ovat edenneet, sillä uusi yrityksen perustamista ja liiketoimintaa säätelevä lakiehdotus on hyväksytty Puolan parlamentissa ja odottaa senaatin hyväksyntää (tilanne toukokuussa 2004).

Kuvattujen uudistusten täytäntöönpano on ollut vaikeaa, koska maan vähemmistöhallituksen suosio on romahtanut ja parlamentti ei ole hyväksynyt keskeisiä hallituksen esityksiä. Säästötoimien täysimääräinen toteuttaminen ei ole päässyt kunnolla vauhtiin. Erityisesti ehdotus sosiaalimenojen leikkaamiselle on kohdannut

suurta vastarintaa parlamentissa. Luottamuspula johti pääministerin vaihdokseen toukokuun 2004 alussa, mutta muut keskeiset ministerit jatkavat uudessa hallituksessa, ja uusi hallitus pyrkii saamaan läpi suunnitellut valtion menojen leikkaukset. Seuraavat vaalit järjestetään syksyllä 2005, joten kansanedustajat saattavat haluta siirtää menoleikkauksia vuoteen 2006. Julkisen alijäämän odotetaan siksi pysyvän korkealla ainakin vuonna 2004 ja julkisen velan kohoavan lähelle 55 prosenttia maan bruttokansantuotteesta.

4 Toimialojen viimeaikainen kehitys

4.1 Puolan yksityistämisprosessista

Puolan siirtyminen markkinatalouteen käynnistyi muutaman viimeisen vuoden aikana ennen Neuvostoliiton hajoamista ja koko sosialistisen Itä-Euroopan suuntautumista kohti markkinatalousjärjestelmää. Tässä yhteydessä ei ole syytä tarkastella Puolan siirtymätalousvaiheen ongelmia, epäonnistumisia ja onnistumisia. Sitä vastoin yksityistämisprosessia on hyvä kuvata lyhyesti.

Siirtymätalouksien yksi keskeinen yhteiskunnallinen muutos on valtion omistamien yritysten yksityistäminen. Tämä prosessi toteutettiin Keski- ja Itä-Euroopan maissa varsin erilaisin metodein ja aikatauluihin. Yksityistäminen voidaan toteuttaa lähinnä kahden päämetodin kautta: 1) myymällä osuuksia yksityisille toimijoille tai 2) jakamalla osuuksia yrityksistä kansalaisille (nk. voucher-yksityistäminen). Ensimmäisessä tapauksessa täytyy myös määrittää, mitkä tahot (kotimaiset vai ulkomaiset yritykset ja sijoittajat; yritysten henkilöstö) voivat osallistua tarjouskilpailuun. Liberaalein yksityistämispolitiikka valittiin mm. Virossa ja Unkarissa. Näissä maissa käytännöllisesti katsoen kaikki valtion omistamat yritykset pantiin nopeasti myyntiin, ja ulkomaiset sijoittajat saivat kotimaisten tavoin osallistua tarjouskilpailuihin. Liberaalin metodin etuna on ulkomaisten sijoitusten nopea kasvu, joka tukee vanhakantaisen tuotantotekniikan uudistumista. Negatiivisena piirteenä on laaja omistuksen siirtyminen ulkomaisiin käsiin.

Puolassa yksityinen maanomistus oli sallittua maataloudessa jo sosialismin aikana. Maanviljelijät eivät kuitenkaan olleet yrittäjiä (siten kuin käsite yleensä ymmärretään), sillä järjestelmä rajoitti työvoiman palkkaamista ja maan myyminen oli käytännössä mahdotonta. Tuottajilla ei ollut myöskään mahdollisuutta päättää mitä tilalla viljellään. Myös teollisuudessa ja palveluissa oli joitain pienyrityksiä.

Puolan yksityistämisessä käytettiin – ja käytetään edelleen – erilaista metodeja. Ensimmäisessä vaiheessa yksityistettiin suuri määrä pieniä ja keskisuuria yrityksiä myymällä tai jakamalla osuuksia yrityksen sisäpiiriläisille ja myymällä yritysten omistus ulkopuolisille. 1990-luvun puolivälissä tämä yksityistämisen muoto väheni, sillä jäljelle jääneet yritykset olivat liian isoja tällä tavoin yksityistettäviksi. Tällöin yleistyi ”pääomayksityistäminen” eli isoja yrityksiä myytiin pääasiassa ulkomaisille sijoittajille. Etsittiin strategisia kumppaneita, jotka sitoutuivat investoimaan yrityksen modernisointiin. Massiivista ”kuponkiyksityistämistä” käytettiin Puolassakin 1990-luvulla yhtenä muotona. Tällöin kaikki täysi-ikäiset puolalaiset saivat yhden osakkeen kuhunkin perustettuun 15 kansalliseen investointirahastoon (NIF), jotka hallinnoivat noin 500 valtionyritystä.

Tällä hetkellä Puolan yrityksistä lukumääräisesti enää murto-osa on valtion omistuksessa. Vuoden 2002 lopussa Puolassa oli noin 3,5 miljoonaa yritystä, joista 0,06% (alle 2000 kpl) oli valtion omistuksessa. Teollisuusyrityksistä valtio omisti 0,23%. Toisaalta yksityistämislustalla on monia hyvin suuria yrityksiä, niin pankkeja kuin teollisuusyrityksiäkin, joiden yksityistäminen on viivästynyt. Puolan hallitus on ilmoittanut nopeuttavansa yksityistämistä tänä vuonna. Listalla on 211 yritystä, mm. pankki PKO BP, energiantuotanto ja –siirto yritykset ENEA, nk. G-8 -ryhmä ja PKE, kaasumonopoli PGNiG, kemianteollisuuden Ciech, lääketeollisuuden Jelfa, kivihiili-alan KHW, alkoholijuomien tuottaja Polmos Bialystok ja koulukirjojen kustantaja WsiP. Valtio odottaa keräävänsä noin 9 miljardin zlotyn tulot yksityistämisestä vuonna 2004.

Vuoden 2003 lopussa valtionyritysrekisterissä oli 1736 yritystä. Lista valtion omistamista yrityksistä löytyy Internet-osoitteesta

http://www.msp.gov.pl/dokumenty/small_medium11_09_03.pdf

Ajankohtainen lista yksityistettävistä yrityksistä osoitteessa:

http://www.msp.gov.pl/dokumenty/lista_05_03_ang.pdf

4.2 Yritystoiminnan tila

Viimeiset vuodet ovat olleet vaikeita Puolassa toimiville yrityksille. Vaisu talouskasvu, hitaasti kasvanut kotimainen kysyntä ja vientihintojen huono kehitys zlotyn heikkenemisen myötä (ensin suhteessa dollariin, myöhemmin suhteessa euroon) ovat pienentäneet yritysten voittoja. Yritysten kokonaisliikevaihto polki paikallaan vuosina 2001 ja 2002. Toisaalta vuosi 2003 oli yrityksille hyvä zlotyn heikkenemisestä huolimatta. Yritysten kokonaisliikevaihto kasvoi yli 12% edellisvuodesta ja liikevaihto myynnistä yli 15%.

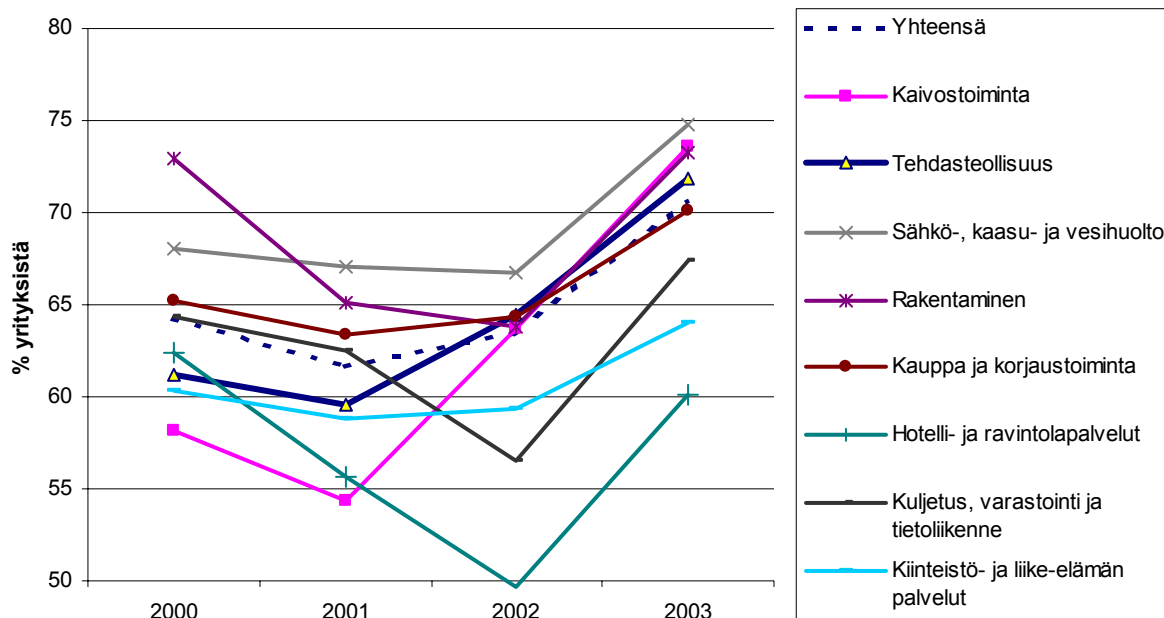
Yritysten hyvä tulos vuonna 2003 johtui viennin reippaasta kasvusta, jota edesauttoivat alhaiset tuotantokustannukset ja euron vahvistuminen. Työn tuottavuus on parantunut nopeasti, vuonna 2003 peräti 17% edellisvuodesta. Tähän on ollut syynä yritysten työllistävyiden aleneminen lähes kaikilla aloilla, kun samanaikaisesti palkat ovat nousseet hyvin maltillisesti aikaisempiin vuosiin verrattuna työttömyyden lisääntyessä. Eniten on laskenut rakennusyritysten työllistävyys: 8 prosenttia vuonna 2000, 13% vuonna 2002 ja vuonna 2003 peräti 16% edellisvuodesta. Vastaavasti rakennusyritysten tuottavuus työntekijää kohden on parantunut roimasti.

Puolan talous ja puolalaiset yritykset ovat eräänlaisessa odotustilassa. Vakaa talouskasvu edellyttäisi investointien elpymistä. Kasvanut ulkomainen kysyntä ja verotuksen aleneminen eivät kuitenkaan ole riittäneet kannustamaan yrityksiä investointeihin vaan yritykset odottavat kotimaisen kysynnän elpymistä ennen kuin uskaltavat investoida. Toisaalta vasta kotimaisen kysynnän kasvu ajaa yritykset investoimaan, mikä taas parantaisi maan nopeasti huonontunutta työllisyystilannetta

ja nostaisi lamasta kärsivän rakennussektorin nousuun. Myöskään viennin kasvu ei voi jatkua pitkään, jolleivat yritykset investoi tuotantonsa.

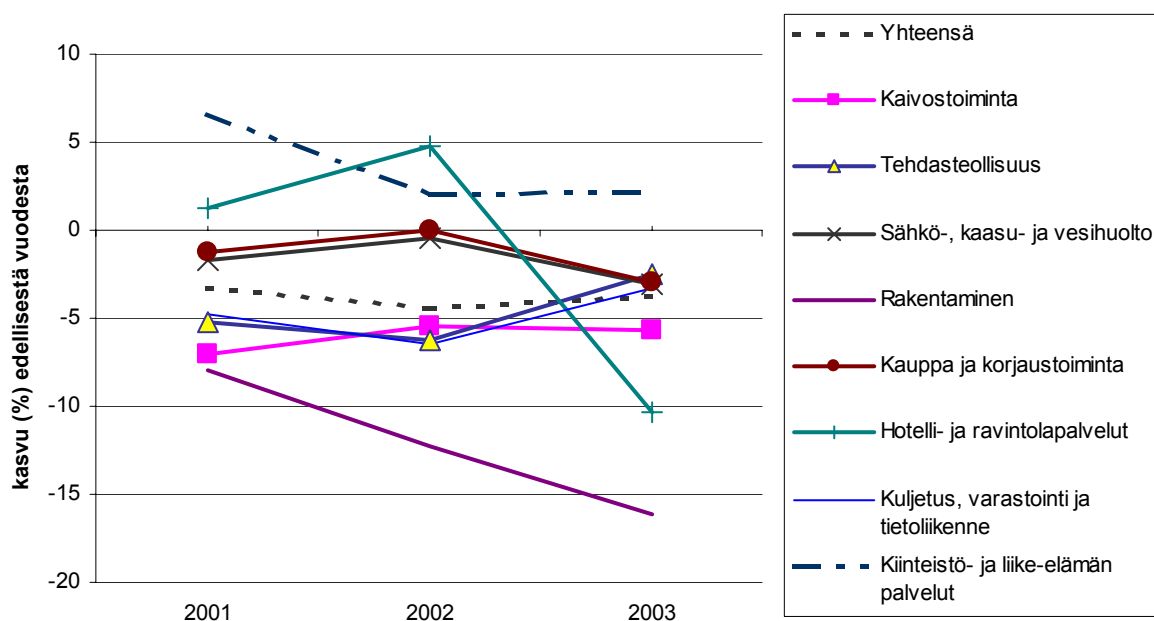
Kuvioissa 19-21 kuvataan keskeisten indikaattoreiden kehitystä päätoimialoittain viime vuosina.

Kuvio 19. Voittoa tuottavien yritysten osuus

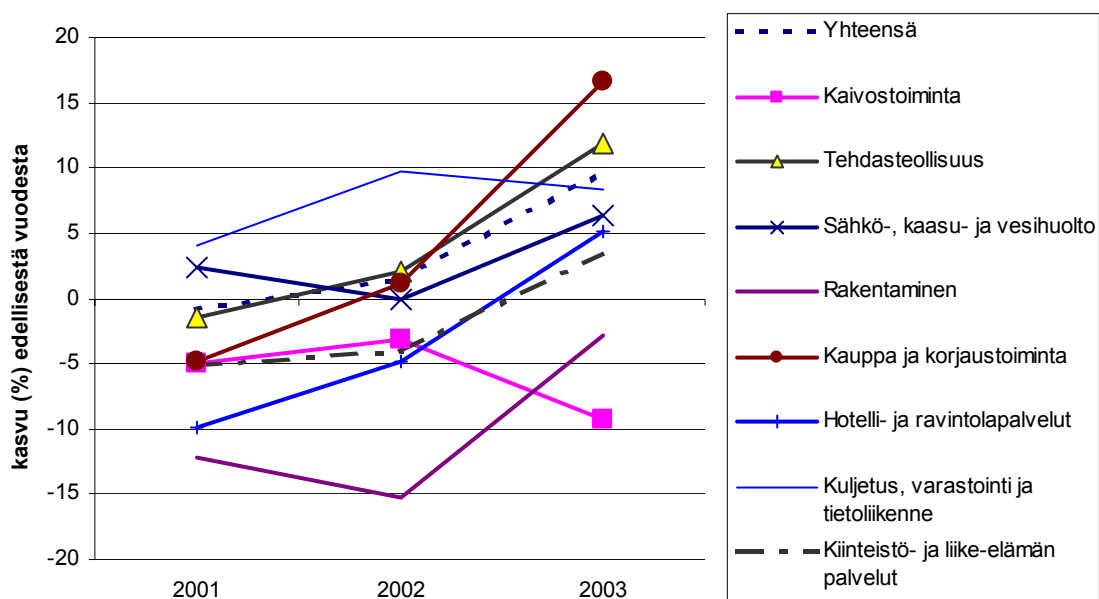
Lähde: Warsaw School of Economics

Kuvio 20. Yritysten työllistävyyden kehitys, muutos edellisvuodesta

Lähde: Warsaw School of Economics, omat laskelmat

Kuvio 21. Yritysten myynnin kasvu, muutos edellisestä vuodesta

Lähde: Warsaw School of Economics, tekijän laskelmat

Varsovan pörssi

Varsovan pörssi on ollut vahvassa vedossa vuoden 2003 alkupuolelta lähtien, kun Puolan talous alkoi näyttää elpymisen merkkejä. Kaikkein vahvimmin ovat nousseet elintarvike- ja rakennusteollisuuden yritysten kurssit, jotka ovat noin kaksinkertaistuneet viimeisen vuoden aikana. IT-sektorin kurssit ovat myös olleet tasaisessa nousussa, mutta alan kurssit notkahtivat muiden maailman pörssien tapaan keväällä 2004.

Kuvio 22. WIG indeksin arvon kehitys, toukokuu 2003 – toukokuu 2004

Lähde: WSE

4.3 Teollisuus ja rakentaminen

Puolan teollisuustuotanto kääntyi viennin vetämänä vahvaan kasvuun vuonna 2003. Teollisuustuotanto kasvoi noin 9% edellisvuoteen nähden, kun vuosina 2001 ja 2002 kasvu lähes pysähtyi. Sitä vastoin rakentamisen pudotus jatkui edelleen jo kolmatta vuotta peräjälkeen. Vuoden 2004 neljän ensimmäisen kuukauden aikana teollisuustuotanto on ollut hurjassa nousussa. Teollisuustuotannon myynnin arvo on kasvanut lähes 20% viime vuoden vastaavaan ajanjaksoon nähden. Myös rakentaminen näyttää viimein toipumisen merkkejä. Sen myynnin arvo kasvoi alkuvuonna 4% edellisvuodesta.

Taulukko 5. Teollisuuden työvoimarakenne vuonna 2002

	Osuus (%)
Teollisuus yhteensä	100,0
Kaivostoimita ja louhinta	7,7
Kivi- ja ruskohiilen louhinta	6,2
Tehdasteollisuus	83,5
<i>Elintarvikkeiden valmistus</i>	16,2
<i>Tupakkatuotteiden valmistus</i>	0,3
<i>Tekstiilituotteiden valmistus</i>	3,0
<i>Vaatteiden valmistus</i>	6,8
<i>Nahkatuotteiden valmistus</i>	1,5
<i>Puun ja puutuotteiden valmistus</i>	4,2
<i>Massan ja paperin valmistus</i>	1,4
<i>Julkaiseminen ja painaminen</i>	3,1
<i>Koksin ja polttoaineiden valmistus</i>	0,7
<i>Kemikaalien valmistus</i>	3,7
<i>Kumi- ja muovituotteiden valmistus</i>	4,3
<i>Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus</i>	5,0
<i>Metallien valmistus</i>	2,7
<i>Metallituotteiden valmistus</i>	6,6
<i>Koneiden ja laitteiden valmistus</i>	6,9
<i>Sähkökoneiden ja laitteiden valmistus</i>	3,1
<i>Radio- tv- ja puhelinlaitteiden valmistus</i>	1,0
<i>Lääketeollisuuden ja optisten laitteiden valmistus</i>	1,5
<i>Moottorajoneuvojen yms. valmistus</i>	2,9
<i>Kuljetuslaitteiden valmistus</i>	2,7
<i>Huonekalujen valmistus; muu valmistus</i>	5,7
Sähkön, kaasun ja veden valmistus ja tarjonta	8,8

Lähde: Ministry of Economy, Labour and Social Policy (Puola)

Teollisuustuotannon kasvusta on vastannut valmistusteollisuus, sillä mineraalien kaivu on viime vuosina vähentynyt. Liikevaihdolla mitattuna tärkeimmät valmistusteollisuudenalat ovat elintarvikkeiden ja juomien valmistus (n. 20% teollisuuden liikevaihdosta), kemikaalien ja kemiallisten aineiden valmistus sekä autojen ja perävaunujen valmistus.

Elintarviketeollisuuden myynti on kasvanut nopeasti viime vuosina. Vuonna 2003 myynti kasvoi 5,5% edellisvuodesta. Alalla toimii paljon suuria ulkomaisia yrityksiä, esimerkiksi Coca-Cola ja Pepsi, Nestle, Mars, Carlsberg ja Heineken.

Kemianteollisuudessa toimii vanhoja suuria tehtaita, jotka tuottavat teollisuus-kemikaaleja. Näiden osuus tuotannosta on viime vuosina laskenut, kun taas kotitalouskemikaalien valmistus ja myynti on kasvanut. Myös kemianteollisuuden myynti kasvoi viime vuonna nopeasti, 11% vuodesta 2002.

Puolan autoteollisuus on Keski- ja Itä-Euroopan maiden suurin. Teollisuudenalan yritykset ovat perustaneet Puolaan useita tehtaita ja maassa toimii mm. Fiat, Daewoo, Opel ja Skoda. Puola odotti tämän vuoden alkupuolella Hyundain sijoittumis päätöstä, mutta yritys päätyi perustamaan uuden tehtaansa Slovakiaan. Toimialan tuotannon myynti kasvoi viime vuonna 31%.

Elektroniikkateollisuudessa sähkölaitteiden myynti kasvoi viime vuonna 23%, mutta radio-, televisio-, ja tietoliikennelaitteiden myynti putosi 3% edellisvuodesta.

Puola on edelleen tärkeä kivi- ja ruskohiilen tuottaja, vaikkakin kivihiiilen tuotanto on laskenut vuodesta 1988 lähes 50 prosenttia. Mineraalien kaivu -sektori tarvitsee edelleen rakenneuudistuksia, jotta sen kilpailukyky paranisi.

Vuoden 2002 lopussa Puolassa oli 383 000 teollisuusyritystä, joista valtaosa (77%) oli yksityisten henkilöiden pyörittämiä yrityksiä ja loput joko yksityisiä tai valtionomisteisia yhtiöitä. Valtionyriyten osuus on tasaisesti vähentynyt ja yksityisten yhtiöiden osuus kasvanut. Vuonna 2002 ulkomaisessa omistuksessa olevia yrityksiä oli teollisuudessa noin 11 000, kasvaen 13% edellisvuodesta. Ulkomaisten yritysten osuus oli hieman yli neljännes kaikista yrityksistä. Vuonna 2001 yksityinen sektori tuotti 72% teollisuustuotannon lisäarvosta ja työllisti 75% teollisuuden työvoimasta. Valmistusteollisuudessa yksityisen sektorin osuus tuotannon lisäarvosta oli 93%, mutta vain 13% kaivos- ja louhintateollisuudessa ja 9% sähkö-, kaasu-, ja vesihuollossa.

Vuonna 2003 rakentaminen muodosti 5,1 prosenttia Puolan bruttokansantuotteesta, kun osuus vuotta aiemmin oli vielä 5,8 prosenttia. Rakentamisen pudotus onkin ollut rajua viimeisten vuosien aikana. Rakennussektori on kärsinyt yritysten vähäisistä investoinneista ja toisaalta yksityisen ostovoiman hitaasta kasvusta ja korkeasta korkotasosta. Rakennusalan odotetaan kääntyvän vuonna 2004 jälleen kasvuun kiihtyvän talouskasvun myötä.

4.4 Puolan ulkomaankaupan rakenne

Puolan ulkomaankaupasta suurin osa käydään vanhojen ja uusien EU-maiden kanssa. Vuonna 2003 viennistä 69% meni EU-15 -maihin ja 81% EU-25 alueelle. Tuonnissa vastaavat luvut olivat 61% ja 69%. Saksa on ylivoimaisesti tärkein kauppakumppani viennissä noin kolmanneksen ja tuonnissa neljänneksen osuudellaan. Myös Venäjä on tärkeä kauppakumppani erityisesti Puolan tuonnissa. Ulkomaankaupan rakenteessa ei ole viime vuosina tapahtunut suuria muutoksia.

Taulukko 6. Puolan ulkomaankaupan rakenne

I-XII 2003	milj. PLN	milj. USD	milj. EUR	Kasvu, I-XII 2002 = 100			Osuus %	
				PLN	USD	EUR	2002	2003
VIENTI								
Yhteensä	208944	53577	47526	125	131	109	100	100
EU-vienti	143682	36843	32701	125	131	109	68,7	68,8
10 tärkeintä maata								
Saksa	67417	17281	15351	125	130	109	32,3	32,3
Ranska	12730	3267	2899	126	132	111	6,0	6,1
Italia	11993	3077	2720	130	136	114	5,5	5,7
Iso-Britannia	10522	2699	2390	121	127	106	5,2	5,0
Alankomaat	9384	2407	2139	125	131	110	4,5	4,5
Tsekin tasavalta	8471	2172	1923	127	132	111	4,0	4,1
Ruotsi	7548	1933	1720	140	146	122	3,2	3,6
Belgia	6742	1730	1534	124	130	109	3,2	3,2
Ukraina	6084	1561	1377	126	132	110	2,9	2,9
Venäjä	5900	1512	1342	109	114	95	3,2	2,8
TUONTI								
Yhteensä	265134	68004	60354	118	123	103	100	100
EU-tuonti	162114	41574	36896	117	122	102	61,7	61,1
10 tärkeintä maata								
Saksa	64669	16584	14722	118	124	104	24,3	24,4
Italia	22570	5789	5132	120	126	105	8,4	8,5
Venäjä	20292	5215	4643	113	118	99	8,0	7,7
Ranska	18730	4803	4264	120	125	105	7,0	7,1
Kiina	11273	2890	2563	133	139	117	3,8	4,3
Iso-Britannia	9879	2533	2249	113	118	99	3,9	3,7
Tsekin tasavalta	9089	2332	2065	125	130	109	3,2	3,4
Alankomaat	8978	2302	2042	114	119	99	3,5	3,4
Belgia	6949	1781	1582	111	117	97	2,8	2,6
Ruotsi	6934	1778	1578	117	122	102	2,6	2,6

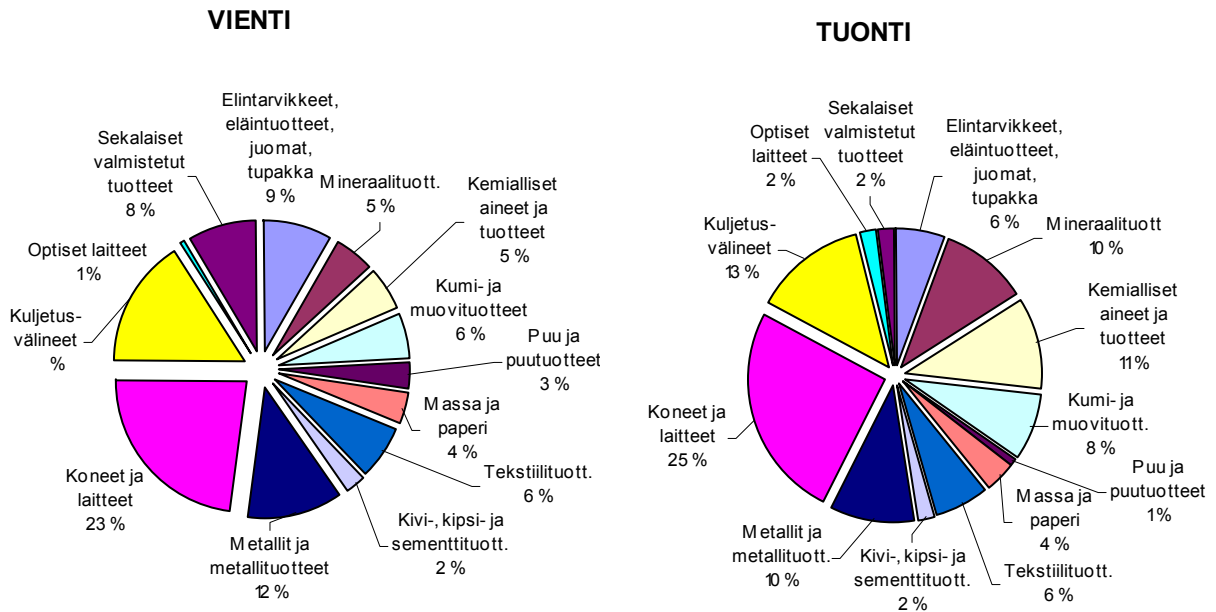
Lähde: GUS

Kauppataseen alijäämä on viime vuosina hieman supistunut viennin nopeamman kasvun ansiosta. Myös tuonnin kasvu kiihtyi vuonna 2003 muutaman hitaan kasvun vuoden jälkeen. Koska Puolan zloty kelluu suhteessa Yhdysvaltain dollariin ja euroon ja zlotyn ulkoinen arvo on heilahdellut suuresti, ulkomaankaupan kasvuluvut ovat varsin erilaiset valuuttayksiköstä riippuen. Puolan ulkomaankauppa on pääosin EU-kauppaa ja siten euromääräistä, joten zlotyn arvon heikkeneminen on parantanut Puolan vientiteollisuuden hintakilpailukykyä. Kaupan arvon euromääräinen kasvu on ollut huomattavasti hitaampaa kuin zloiteissa tai dollareissa mitattuna. Koska vientihinnat nousivat vuonna 2003 huomattavasti vähemmän kuin tuontihinnat, kaupan vaihtosuhte huononi.

Puolan ulkomaankaupan rakenne tuoteryhmittäin on varsin heterogeeninen niin viennissä kuin tuonnissakin. Viennissä suurimman ryhmän muodostavat koneet ja laitteet, jonka jälkeen tulevat kuljetusvälineet, metallit ja metallituotteet ja elintarvikkeet ja juomat. Tuonnista koneet ja laitteet muodostavat noin neljänneksen, jota seuraavat kuljetusvälineet, kemianteollisuuden tuotteet ja mineraalituotteet. Kaikkien (pää)tuoteryhmien vienti kasvoi vuonna 2003 edellisvuodesta.

IVY-maihin kohdistuvassa viennissä tärkeimmät tuoteryhmät ovat koneet ja laitteet (14%), kemianteollisuuden tuotteet (12%) ja kumi- ja muovituotteet (19%). IVY-tuonnista mineraalituotteiden (öljy ja kaasut) osuus on peräti 79 prosenttia.

Kuvio 23. Puolan viennin ja tuonnin rakenne tuoteryhmittäin vuonna 2003

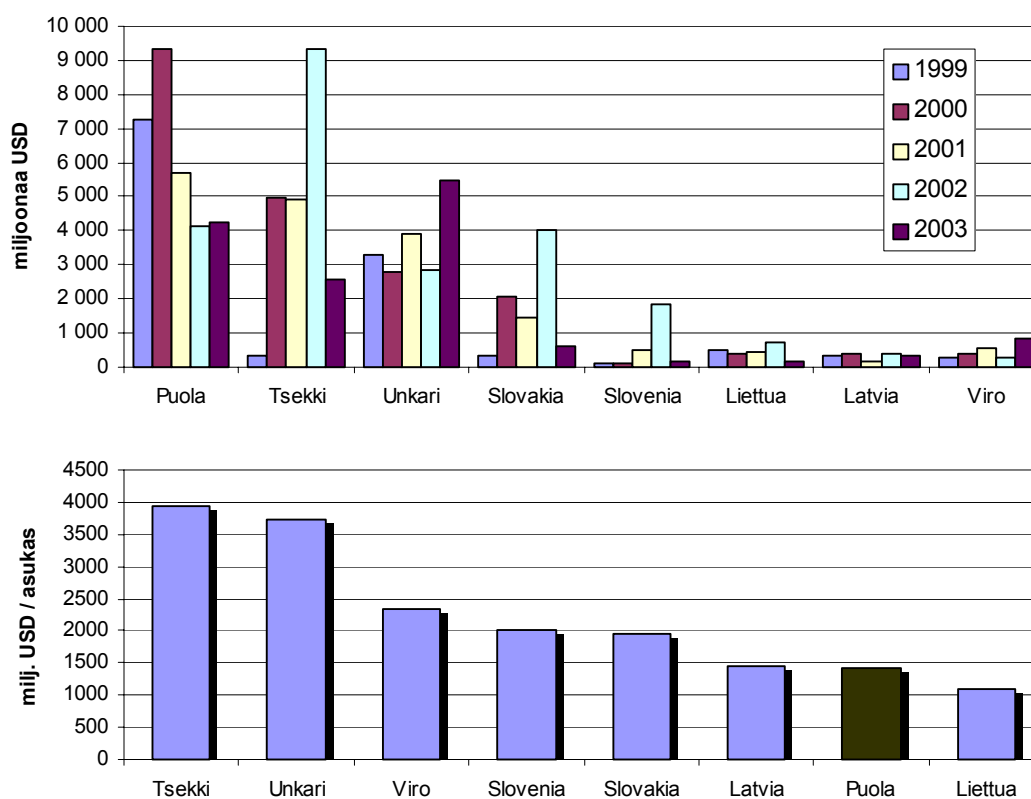
Lähde: GUS, Warsaw School of Economics

5 Ulkomaisten yritysten toiminta Puolassa

5.1 Suorat ulkomaiset sijoitukset

Vappuna 2004 EU:hun liittyneistä Keski- ja Itä-Euroopan maista Puolaan on kohdistunut kokonaismäärältään eniten suoria ulkomaisia sijoituksia, mikä on luonnollista maan talouden koon vuoksi. Huippuvuoden 2000 jälkeen trendi on kuitenkin ollut laskeva. Tähän ovat vaikuttaneet maan talousongelmat ja yksityistämisen hidastuminen. Sijoitusten odotetaan kasvavan tänä vuonna olennaisesti suurten valtionyhtiöiden yksityistämisen seurauksena.

Kuvio 24. Suorien ulkomaisten sijoitusten (FDI) nettovirta uusiin EU-maihin ja kumulatiivinen FDI/asukas 1990-2003

Lähde: Finpro [EIU], omat laskelmat

Kun suorien ulkomaisten sijoitusten määrää tarkastellaan asukaslukuun suhteutettuna, Puola on kerännyt Liettuan jälkeen toiseksi vähiten sijoituksia. Etenkin tärkeimmät ”kilpailijat” Tšekin tasavalta ja Unkari ovat huomattavasti edellä Puolaa.

Ulkomaisista suorista sijoituksista² noin 40 prosenttia on kohdistunut teollisuuteen. Osuus on varsin suuri verrattuna esimerkiksi Baltian maihin. Vastaavasti tukku- ja

² Tarkempi analyysi Puolaan tehdyistä ulkomaisista suorista sijoituksista mm. teoksessa: Tiusanen Tauno 2004: Poland, The Largest New EU Country

vähittäiskauppaan ja kuljetussektorille on sijoitettu suhteessa vähemmän. Kuljetusvälineiden valmistukseen ja elintarviketeollisuuteen on kohdistunut molempiin noin 10% kaikista ulkomaisista sijoituksista.

Taulukko 7. Suorien ulkomaisten sijoitusten kohdentuminen sektoreittain, kumulatiivinen arvo 31.12.2003

Sektori	Pääomaa investoitu (milj. USD)	Suunnitteilla (milj. USD)	Osuus (%)
Teollisuus	27 777	4 827	40
<i>Kuljetusvälineiden valmistus</i>	6 581	775	10
<i>Elintarvikkeiden valmistus</i>	6 247	378	9
<i>Muiden ei-metalliset hyödykkeiden valm.</i>	3 936	568	6
<i>Kemikaalien ja kemiallisten tuotteiden valm.</i>	2 503	707	4
<i>Sähkölaitteiden ja -laitteistojen valm.</i>	2 091	275	3
<i>Massan ja paperin valmistus</i>	1 960	398	3
<i>Puun ja puutuotteiden valmistus</i>	1 495	195	2
<i>Kumi- ja muovituotteiden valmistus</i>	969	454	1
<i>Metallien ja metallituotteiden valmistus</i>	771	758	1
<i>Koneiden ja laitteiden valmistus</i>	709	122	1
<i>Kankaiden ja tekstiilien valmistus</i>	247	177	0
<i>Huonekalujen valmistus</i>	237	20	0
<i>Nahkan ja nahkatuotteiden valmistus</i>	31	2	0
Rahoituspalvelut	16 191	1 383	23
Kauppa ja korjaustoiminta	8 127	905	12
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	7 089	250	10
Rakentaminen	2 939	325	4
Sähkön, kaasun ja veden tarjonta	2 566	1 223	4
Julkiset ja yksityiset palvelut	2 061	697	3
Kiinteistöt ja liike-elämän palvelut	1 571	2 020	2
Hotelli- ja ravintolatoiminta	847	392	1
Kaivostoiminta	225	13	0
Maatalous	50	24	0
Investoinnit, jotka ylittävät 1 milj. USD	69 441	12 058	100
Arvio investoinneista, jotka ovat arvoltaan alle 1 milj. USD	3 265		
Yhteensä	72 706		

Lähde: Polish Information & Foreign Investment Agency

Puolaan on tehty (kesällä 2003) yli 2700 suoraa ulkomaista sijoitusta. Sijoitusten jakautuminen alueellisesti kuvastaa varsin tarkasti alueiden kehitys- ja tulotasoa, sillä kolme vaurainta ja väkirikkainta maakuntaa ovat onnistuneet houkuttelemaan yli puolet tehdyistä investoinneista. Toisaalta sijoitukset ovat jakautuneet Puolassa tasaisemmin kuin muissa itäisen Keski-Euroopan uusissa EU-maissa.

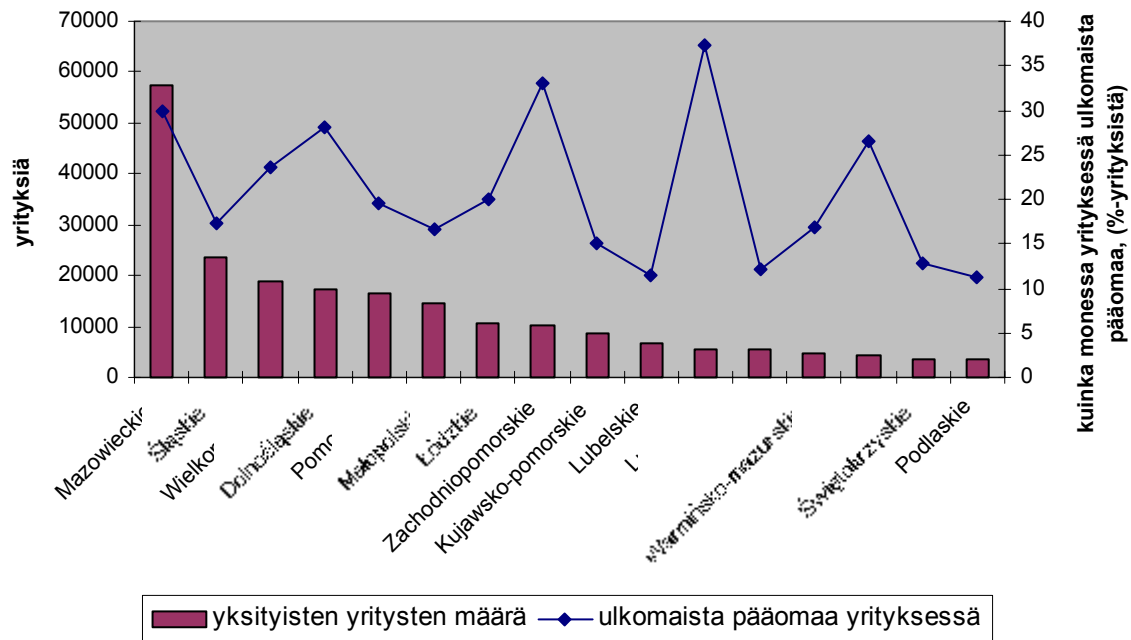
Kuviossa 25 on havainnollistettu kaupallisten yritysten (ei sisällä yksityisiä elinkeinonharjoittajia) määrää maakunnittain sekä ulkomaisella pääomalla toimivien yritysten osuutta kaikista yrityksistä. Huomioarvoista on se, että Masovian alueen yrityksistä lähes joka kolmannessa on ulkomaista pääomaa, mutta Sleesiassa vain 17 prosentissa yrityksistä. Podlaskiassa osuus on suhteessa pienin (11%) ja Lubuskiassa suurin (37%).

Taulukko 8. Suorien ulkomaisten sijoitusten lukumäärä maakunnittain, kesäkuussa 2003

Maakunta	Tehtyjen sijoitusten lukumäärä	Osuus (%)
MAZOWIECKIE	813	30
SLĄSKIE	389	14
WIELKOPOLSKIE	257	10
DOLNOSLĄSKIE	208	8
ŁÓDZKIE	158	6
POMORSKIE	153	6
MAŁOPOLSKIE	133	5
KUJAWSKO-POMORSKIE	113	4
ZACHODNIOPOMORSKIE	96	4
PODKARPACKIE	66	2
LUBUSKIE	63	2
LUBELSKIE	60	2
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	56	2
ŚWIĘTOKRZYSKIE	56	2
OPOLSKIE	47	2
PODLASKIE	37	1
Yhteensä	2705	100

Lähde: Polish Information & Foreign Investment Agency

Kuvio 25. Kaupallisten yritysten määrä ja ulkomaisella pääomalla toimivien yritysten osuus, maaliskuu 2004

Lähde: GUS

Vaikka Saksan osuus Puolan ulkomaankaupassa on dominoiva, suurin yksittäinen sijoittajamaa on Ranska. Saksan sijoitus on neljäs Alankomaiden ja Yhdysvaltojen jälkeen. Suomi on vasta 19. tärkein sijoittajamaa ja Suomen osuus sijoituskannasta jää noin prosenttiin kokonaissummasta. Vanhoista EU-maista vain portugalilaiset ja espanjalaiset ovat sijoittaneet Puolaan vähemmän ja esimerkiksi ruotsalaiset ovat sijoittaneet Puolaan yli kuusinkertaisen määrän suomalaisiin nähden. Ranskan suuri

osuus selittyy France Telecomin, Vivendi Universaliin ja suurten tukku- ja vähittäiskauppayhtiöiden suurilla sijoituksilla.

Taulukko 9. Suorien ulkomaisten sijoitusten kumulatiivinen arvo 31.12.2003

Maa	Pääomaa investoitu (milj. USD)	Suunnitteilla (milj. USD)	Osuus (%)
Ranska	13 857	1 733	20
Alankomaat	9 863	1 263	14
USA	8 689	2 898	13
Saksa	8 415	1 373	12
Italia	3 837	1 113	6
Iso-Britannia	3 690	280	5
Kansainvälinen	3 162	237	5
Ruotsi	3 062	260	4
Belgia	2 048	350	3
Tanska	2 111	461	3
Venäjä	1 292	50	2
Itävalta	1 123	222	2
Kypros	1 106	180	2
Irlanti	1 088	70	2
Sveitsi	1 087	169	2
Etelä-Korea	966	na	1
Kreikka	557	na	1
Luxemburg	541	134	1
Suomi	479	179	1
Portugali	423	67	1
Espanja	387	41	1
Norja	344	70	0
Japani	258	262	0
Kanada	213	288	0
Kroatia	173	16	0
Australia	158	11	0
Turkki	100	58	0
Israel	70	131	0
Slovenia	66	43	0
Tsekin tasavalta	61	na	0
Etelä-Afrikka	57	na	0
Unkari	56	10	0
Kiina	45	45	0
Filippiinit	40	na	0
Lichtenstein	14	32	0
Investoinnit, jotka ylittävät 1 milj. USD	69 441	12 058	100
Arvio investoinneista, jotka ovat arvoltaan alle 1 milj. USD	3 265		
Yhteensä	72 706		

Lähde: Polish Information & Foreign Investment Agency

Taulukko 10. 20 suurinta investointia Puolaan

Investoija	Pääomaa investoitu (mil. USD)	Suunnitteilla (milj. USD)	Alkuperämaa	Sektori
France Telecom	4 020	na	Ranska	Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne
European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)	2 695	na	Kansainvälinen	Rahoituspalvelut
Fiat	1 769	na	Italia	Kuljetusvälineiden valmistus; rahoituspalvelut
HVB	1 336	na	Saksa	Rahoituspalvelut
Citigroup	1 300	na	USA	Rahoituspalvelut
KBC Bank N.V.	1 290	254	Belgia	Rahoituspalvelut
OAQ Gazprom	1 284	na	Venäjä	Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne
Vivendi Universal	1 243	na	Ranska	Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne; kiinteistöt, vuokraus ja liike-elämän palvelut, tukku- ja vähittäiskauppa
United Pan-Europe Communications N.V.	1 200	100	Alankomaat	Muut palvelut
UniCredito Italiano SpA	1 200	na	Italia	Rahoituspalvelut
Metro Group AG	1 156	na	Saksa	Tukku- ja vähittäiskauppa
Kronospan Holdings Ltd.	1 062	180	Kypros	Puun ja puutuotteiden valmistus
General Motors Corporation	1 010	na	USA	Kuljetusvälineiden valmistus
ING Group NV	990	na	Alankomaat	Rahoituspalvelut, kiinteistöt
Daewoo	936	na	Etelä-Korea	Kuljetusvälineiden valmistus; sähkölaitteiden ja optisten laitteiden valmistus; rahoituspalvelut
Tesco Plc	850	na	Iso-Britannia	Tukku- ja vähittäiskauppa
Carrefour	815	169	Ranska	Tukku- ja vähittäiskauppa
Casino	801	na	Ranska	Tukku- ja vähittäiskauppa
BP International B.V.	800	27	Iso-Britannia	Tukku- ja vähittäiskauppa
Allied Irish Bank Plc	747	na	Irlanti	Rahoituspalvelut

Lähde: Polish Information & Foreign Investment Agency

Vuonna 2003 Puolaan tehdyistä investoinneista puolet tehtiin greenfield-investointeihin eli uusiin tuotantoyksiköihin, 22% yksityistettäviin yrityksiin, 20 prosenttia toimivien yritysten hankkimisiin ja 7% yhteisyrityksiin.

Valmistusteollisuuden osuus oli 46 prosenttia viime vuoden suorista ulkomaisista investoinneista, 38% meni rahoitussektoriin, 5% media- ja viihdealalle, 5% energiasektorille ja 5% kauppaan ja korjauspalveluihin.

5.2 Puolan liiketoimintaympäristön erityispiirteitä

Puola on menestynyt varsin huonosti kansainvälissä vertailuissa, joissa arvioidaan liiketoimintoympäristön vapautta ja korruptioita. Sitä vastoin Puola on nostanut

asemiaan niissä vertailuissa, joissa yritykset arvioivat eri maita kiinnostavana tulevaisuuden sijoituskohteena.

Transparency Internationalin uusimmassa korruptiovertailussa (2003) Puola sijoittui sijalle 64, kun mukana vertailussa oli kaikkiaan 133 maata. Keski- ja Itä-Euroopan EU-liittyjämaista Puola sijoittui kaikkein huonoimmin. Korkeimmalle sijoittuneen Slovenian sijoitus oli 29. ja Viron 33. Puolan ongelmana on pidetty erityisesti maan byrokraattisuutta, päätöksenteon hitautta ja laajalti esiintyvää korruptiota ja lahjusjärjestelmää.

The World Economic Forum julkaisee vuosittain talouden kilpailukykyvertailun. Puola sijoittui 102 maan yleisessä kilpailukykyvertailussa (growth competitiveness) sijalle 45 ja liiketoimintaympäristön kilpailukykyvertailussa (business competitiveness) sijalle 47, ollen tässäkin vertailussa uusista EU-maista huonoin. Suomi oli kaikissa näissä vertailuissa sijalla 1 (ks. luku 7.1).

Varsovan merkitys Puolan talouden selkeänä keskuksena on kasvanut viime vuosina, kun maan keskeiset hallintovirastot, yritysten pääkonttorit ja pankit ovat sijoittuneet kaupunkiin. Samanaikaisesti Varsova on noussut reilusti listalla, jossa vertaillaan Euroopan kaupunkien houkuttelevuutta liiketoiminnan sijoittumisen näkökulmasta, ohittaen mm. Moskovan ja Helsingin. Varsovasta on muodostumassa yksi Itä-Euroopan tärkeimmistä business-pääkaupungeista.

5.3 Ulkomaisen yrityksen etabloituminen ja investointituet

Tässä luvussa käydään läpi asioita, jotka liittyvät ulkomaisen yrityksen etabloitumiseen Puolaan ja maassa toimimiseen. Tässä yhteydessä esitetään vain keskeisimmät asiat, sillä yksityiskohtaista tietoa yrityksen perustamisesta, verotuksesta ja investointikannustimista löytyy helposti raportin lopussa mainituista Internet-lähteistä.

Yritysmuodot

Puolan yritystoimintaa säätelee keskeisenä lainsäädäntönä Business Activity law-act³ (säädetty 19.11.1999), joka säätelee puolalaisten ja ulkomaisten yritysten liiketoimintaa Puolassa. Keskeistä ulkomaisen yrityksen kannalta on se, onko Puolan ja yrityksen kotimaan välille solmittu vastavuoroisuus-periaate -sopimus. Tämän periaatteen mukaisesti ulkomaiset toimijat saavat perustaa yrityksen ja harjoittaa liiketoimintaa samojen periaatteiden mukaisesti kuin puolalaiset yritykset. Mikäli vastavuoroisuusperiaate on voimassa (mm. EU-jäsenmaat) ja ulkomaisella sijoittajalla on pysyvä oleskelulupa Puolassa, tulevat kyseeseen seuraavat yhtiömuodot:

³ Uusi Business Activity Law on parhaillaan parlamentin ja senaatin käsittelyssä, joten lainsäädäntöön on piakkoin tulossa muutoksia.

- Osakeyhtiö (Spółka akcyjna, S.A. - joint-stock company)
- Rajavastuuyhtiö (Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, sp. z o.o. – limited liability company)
- Kommandiittiosakeyhtiö (Spółka komandytowo- akcyjna, S.K.A – limited joint stock partnership)
- Registered partnership (Spółka jawna, sp. j)
- Kommandiittiyhtiö (Spółka komandytowa – limited partnership)
- Kumppanuusyhtiö (Spółka partnerska, sp.p – professional partnership)
- Spółka cywilna (civil law partnership) I
- Toiminimi (indywidualna działalność gospodarcza – sole proprietorship)

Lisäksi ulkomaiset sijoittajat voivat perustaa Puolaan sivukonttorin tai edustuston. Sivukonttorin tai edustuston perustaminen ei vaadi viranomaislupaa, mutta molemmissa tapauksissa toiminnan rekisteröiminen (National Court Register) on pakollista. Mikäli vastavuoroisuuden periaatetta ei ole, voivat ulkomaalaiset yritykset toimia Puolassa ainoastaan seuraavina yhtiömuotoina: osake-, rajavastuu- ja kommandiittiyhtiönä.

Yrityksen perustamiseen liittyvää ohjeistusta on löydettävissä mm. seuraavista www-osoitteista: <http://baltic.mg.gov.pl>, <http://www.paiz.pl> ja <http://www.ey.com>. Tietoa löytyy myös Finpron kautta osoitteesta <http://www.finpro.fi>.

Investointituet

Ulkomaisen yrityksen on mahdollista saada useita eri rahoituskanavia pitkin julkista investointitukea etabloituessaan Puolaan. Tukea on mahdollista saada seuraavan tyyppisiin hankkeisiin:

- investoinnit (uudet tuotantoyksiköt, olemassa olevien investointien laajentaminen tai modernisointi)
- infrastruktuuria koskevat investoinnit (kuljetus tai ympäristönsuojelu)
- uuden teknologian käyttöönotto tai uudet tuotannolliset ratkaisut yrityksessä
- investoinnit energiatehokkuuden parantamiseen tai vaihtoehtoisten energiamuotojen käyttöönottoon
- investoinnit jätehuoltoon (jätteen hyödyntäminen ja käsittely)
- henkilöstöressurssien koulutus ja kehittäminen
- uusien työpaikkojen luominen.

Euroopan Unionin jäsenmaana Puolalle kohdistetaan myös useita EU:n rahoitusinstrumentteja, jolloin tukea yrityksen toimintoihin on mahdollista saada myös EU:n rakennerahastojen ja erityisrahastojen kautta. Merkittävimpiä tuettavia kohteita ovat tällöin mm. alueellinen kehittäminen, henkilöstöressurssien kehittäminen ja yritysten kilpailukykyyn parantaminen.

Puolaan etabloituneet yritykset voivat saada toiminnalleen myös muunlaista tukea, joita ovat mm. yrityksen ottamiin pankkilainoihin kohdistuva korkoetu, verotusperusteen alentuminen, vapautus verorästien koroista, verovapaat kiintiöt, edulliset lainat ja pankkilainat, veron maksun lykkäys, veronmaksun ajallinen jakaminen, ehdollinen lainoista vapauttaminen, valtion budjetin takuut ja vakuudet. Eniten käytettyjä tukimuotoja ovat veronmaksun lykkääminen ja ajallinen jakaminen.

On huomioitava, että edellä mainittujen tukimuotojen saaminen edellyttää tarkkaa ja yksityiskohtaista hakumenettelyä, ja hakuohjeita tulee noudattaa. Joitakin tukimuotoja myönnetään vain vaikeuksissa oleville yrityksille.

Puolan erityistalousvyöhykkeillä (Special Economic Zone) toimivat yritykset ovat oikeutettuja moniin etuisuuksiin. Tällä hetkellä erityistalousvyöhykkeiden lukumäärä on 14 (ks. kuvio 3). Erityistalousvyöhykkeellä toimiva yritys voi aloittaa liiketoimintansa heti kun se on saanut toimintaluvan, jossa tarkoin määritellään yrityksen etuisuuksiin oikeuttavat toiminnot. Lisäksi yrityksen tulee määräpäivään mennessä saavuttaa etukäteen määritellyt minimi-investointirajat ja työllistämistavoitteet. Erityistalousvyöhykkeellä paikalliset viranomaiset neuvovat yrityksiä investointeihin liittyvissä asioissa (lupa-asiat, maanosto yms.) mutta on myös huomioitava, että erityistalousvyöhykkeellä ko. hallinnosta peritään erillinen maksu.

Verotus

Puolan verotuskäytäntöihin on tullut viime vuosina suuria muutoksia, sillä verotusta on pyritty tekemään läpinäkyvämmäksi ja sitä on pyritty muuttamaan vastaamaan EU-käytäntöjä. Puolan yritysverotuksessa keskeiset verot ovat tulovero ja arvonlisävero. Ulkomaisia yrityksiä verotetaan pääsääntöisesti samojen periaatteiden mukaisesti kuin puolalaisia yrityksiä.

Yritysten tuloveroaste laskettiin 19 prosenttiin vuoden 2004 alusta, kun vuonna 2003 veroaste oli vielä 27 prosenttia. Henkilökohtainen tuloveroasteikko on progressiivinen (asteikon tasot ovat 19%, 30% ja 40%). Yleinen arvonlisäverokanta on 22%, jonka lisäksi tietyillä aloilla noudatetaan alempia verokantoja. Valmistevero lasketaan joko prosenttiosuutena valmistuksen arvosta tai lukumäärän perusteella (kiinteä summa per laskentayksikkö). Valmistusverotusta sovelletaan mm. seuraavien tuotteiden valmistuksessa: autot, polttoaine, alkoholi, tupakkatuotteet, jahdit ja veneet, ja elektroniset laitteet. Puolan EU-jäsenyyden myötä sekä arvonlisäverotukseen että valmisteverotukseen on tullut muutoksia toukokuun 2004 alusta. Lisäksi yritysten tulee varautua maksamaan kiinteistövero, kuljetusvälinevero sekä erilaisia maksuja yritysjärjestelyihin liittyen.

6 Suomalaisen yritysten toiminta Puolassa

6.1 Suomen kauppa uusien EU-maiden kanssa

Suomen vienti EU:n uusiin jäsenmaihin kasvoi vakaasti vuoteen 1998 saakka ja saavutti tähänastisen huippunsa vuonna 2000, jolloin vienti ylitti 3,5 miljardin euron rajan. Vuonna 2003 viennin arvo oli 3,3 miljardia euroa ja supistui hieman edellisvuodesta. Vappuna 2004 EU:hun liittyneisiin maihin kohdistuneen viennin osuus oli 7,1% Suomen kokonaisviennistä.

Tuonti uusista jäsenmaista on kasvanut viime vuosina vientiä nopeammin. Vuonna 2003 tuonnin arvo näistä maista oli 2,3 miljardia euroa, joka vastasi 6,3% osuutta Suomen kokonaistuonnista. Kauppataase on siis Suomelle edelleen reilusti positiivinen, vaikkakin kaventunut viime vuosina. Vuonna 1998 kauppataase oli Suomelle 1,8 miljardia euroa ylijäämäinen, mutta viime vuonna ylijäämä oli enää noin miljardi euroa. Vienti Viroon ja Puolaan muodostaa yhteensä yli 60% Suomen viennistä näihin maihin. Tuonnissa Viro, Unkari ja Puola muodostavat yhteensä yli puolet kokonaistuonnista näistä maista. Ulkomaankaupan kokonaisvolyymilla mitattuna Viro on Suomen 12. tärkein ja Puola 16. tärkein kauppakumppani.

Taulukko 11. Suomen ulkomaankauppa uusien EU-maiden kanssa

	2001 (Milj. EUR)	2002 (Milj. EUR)	2003 (Milj. EUR)	Osuus (%) "uudet-10" -kaupasta	Muutos (%) 2003-2002
VIENTI					
Viro	1058	1231	1132	34,5	-8
Puola	892	795	862	26,3	+8
Unkari	319	340	356	10,9	+5
Latvia	300	320	314	9,6	-2
Liettua	223	267	261	8,0	-2
Tsekin tasavalta	235	211	213	6,5	+1
Slovakia	77	86	88	2,7	+3
Slovenia	32	40	34	1,0	-15
Kypros	16	14	13	0,4	-8
Malta	4	45	4	0,1	-92
TUONTI					
Viro	1178	958	1031	31,5	+8
Unkari	184	244	370	11,3	+51
Puola	361	364	353	10,8	-3
Tsekin tasavalta	283	264	251	7,6	-5
Slovakia	73	83	94	2,9	+14
Liettua	57	67	79	2,4	+17
Latvia	63	69	77	2,3	+11
Slovenia	38	37	37	1,1	-1
Malta	26	28	11	0,3	-60
Kypros	2	3	3	0,1	+5

Lähde: Tullihallitus

Koneet ja laitteet kattavat lähes puolet Suomen viennistä EU:n uusiin jäsenmaihin. Puhelinlaitteet ja muut sähkölaitteet on selkeästi tärkein tuoteryhmä noin neljän-

neksen osuudellaan. Muita tärkeitä vientituoteryhmiä ovat mm. paperi ja pahvi, teollisuuden koneet ja laitteet sekä metalliteollisuuden tuotteet. Tuonnissa EU-liittyjämaista puhelin- ja sähkölaitteiden osuus on yli kolmannes. Muita tärkeitä ryhmiä ovat puunjalostusteollisuuden tuotteet ja tevanake-tuotteet.

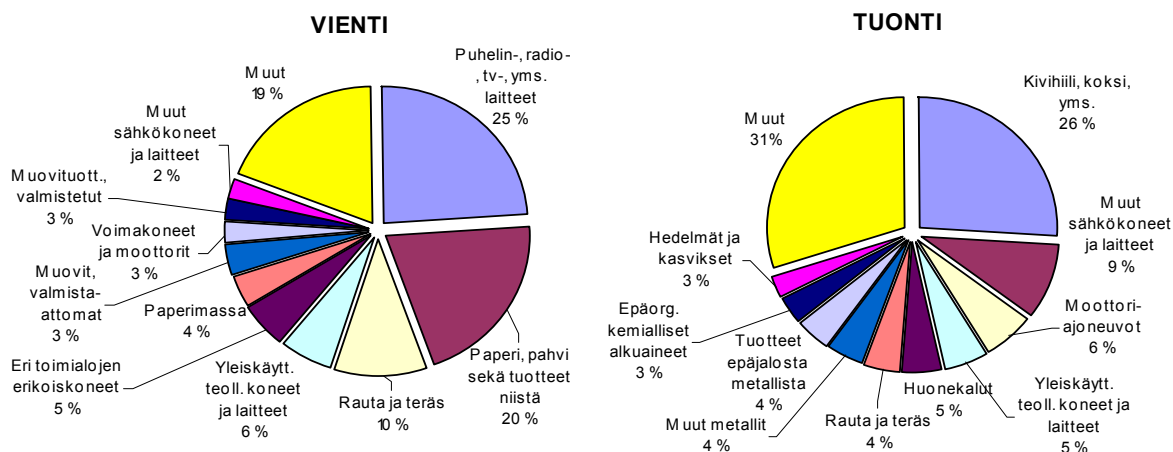
6.2 Suomen ja Puolan välinen kauppa

Puolan osuus Suomen EU-liittyjämaaviennistä on kasvanut hiljalleen, mutta on edelleen melko pientä, kun huomioidaan maan talouden koko ja väestön määrä. Vienti Puolaan muodostaa alle 2% Suomen kokonaisviennin arvosta ja on selvästi pienempi kuin vienti väestöltään noin 30 kertaa pienempään Viroon.

Viennissä Puolaan kaksi tuoteryhmää ovat hallitsevia: puhelin-, radio-, ja tv-laitteet sekä paperi- ja pahvituotteet. Myös rauta ja teräs sekä muovituotteet ovat Suomen Puolan viennissä tärkeitä tuoteryhmiä. Vuonna 2003 yleiskäyttöisten teollisuus-koneiden ja laitteiden vienti kasvoi 41%, eri toimialojen erikoiskoneiden 32% ja puhelin-, radio-, ja tv-laitteiden 28% edellisvuodesta. Voimakoneiden ja moottorien sekä muiden sähkölaitteiden ja laitteiden vienti laski noin 20%.

Suomen Puolan-tuonnissa energiatuotteiden (kivihiilen) osuus on selvästi suurin ja kasvoi viime vuonna 7% edellisvuodesta. Hedelmien ja kasvien tuonti kasvoi 30% ja huonekalujen tuonti 22% vuodesta 2002. Vastaavasti moottoriajoneuvojen ja muiden metallien tuonti laski 34% vuodesta 2002.

Kuvio 26. Suomen ja Puolan välisen kaupan rakenne tuoteryhmittäin vuonna 2003

Lähde: Tullihallitus

6.3 Suorat investoinnit

Suomen Pankin mukaan suomalaisten suorien sijoitusten kanta Puolassa oli vuoden 2002 lopussa 345 miljoonaa euroa, hieman vähemmän kuin vuotta aiemmin.

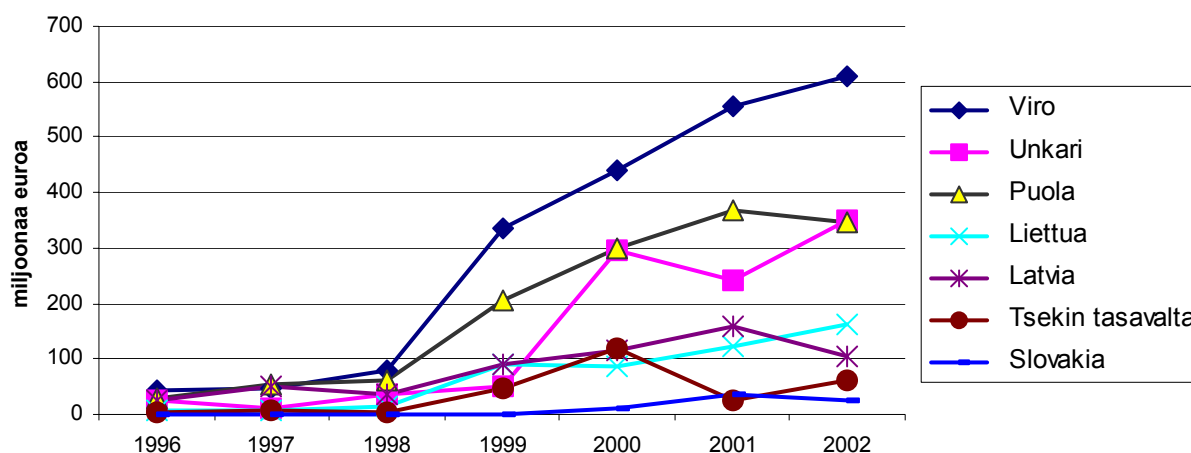
Sijoituskanta Virossa oli yli 600 miljoonaa euroa ja Unkarissakin hieman Puolaa suurempi. Suurin suomalainen sijoitus Puolaan on Sampon noin 200 miljoonan dollarin sijoitus. Seuraavana tulevat Huhtamäki Van Leerin, Sanitecin, Metsä Tissuen ja Parocin investoinnit. Suomalaiset tukku- ja vähittäiskauppaliikkeet ja elektroniikkateollisuuden yritykset eivät ole vielä investoineet Puolaan.

Taulukko 12. Suomalaisten suorien sijoitusten kanta Puolassa 31.12.2003

Investoija	Pääomaa investoitu (mil. USD)	Sektori
Sampo	200	Rahoitus- ja vakuutustoiminta
Huhtamäki Van Leer	59	Kumi- ja muovituotteet
Sanitec	50	Muut ei-metallituotteet
Metsä Tissue	35	Massa ja paperi
Paroc Group	30	Muut ei-metallituotteet
Fortum	20	Polttoaineiden vähittäiskauppa
Rautaruukki	14	Metallituotteet
KWH Group	13	Kumi- ja muovituotteet
Oras	10	Koneet ja laitteet
Raisio Group	10	Elintarvikkeet
Suomi Mutual Life Assurance Co.	8	Rahoitus- ja vakuutustoiminta
ADDTEK Holding	6	Muut ei-metallituotteet
HK Ruokatalo	5	Elintarvikkeet
Nordic Environment Finance Corp.	5	Massa ja paperi
Finnfund	5	Rahoitus- ja vakuutustoiminta
Ensto Sekko	3	Rahoitus- ja vakuutustoiminta
Carrus	3	Autoteollisuus
Lännen tehtaat	2	Elintarvikkeet
Martela	2	Kauppa- ja korjauspalvelut

Lähde: Finpro [Palilz]

Kuvio 27. Suomalaisten suorien sijoitusten kanta eräissä Keski- ja Itä-Euroopan maissa

Lähde: Suomen Pankki

7 Näkökulmia Puolan mahdollisuuksiin

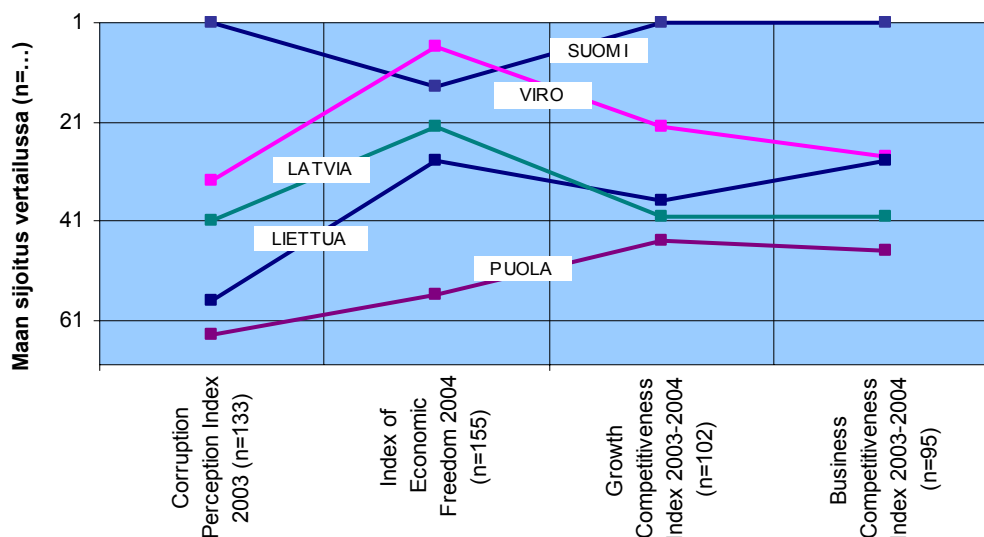
7.1 Kasvavat markkinat – jäykkä liiketoimintaympäristö

Viimeaikaisten tutkimusten mukaan yritykset pitävät Puolaa yhtenä kiinnostavimpana investointialueena maailmassa. Ernst & Youngin toukokuussa 2004 ilmestyneen tutkimuksen mukaan houkuttelevimmat suorien sijoitusten kohdemaat ovat Kiina, Yhdysvallat, Saksa, Iso-Britannia, ja viidentenä Puola. Tutkimus perustui yli 500 suuren yrityksen johtohenkilöiden haastatteluihin keväällä 2004.

Yritysten Puolaan sijoittumisen etuina pidetään yleensä maan hyvää sijaintia Länsi-Euroopan ja Itä-Euroopan välissä ja markkinoiden kasvupotentiaalia. Lisäksi alhaiset tuotantokustannukset ja suhteellisen hyvin koulutettu työvoima tukevat Puolan valintaa. Muina Puolaan sijoittumisen etuina on mainittu mm. maan EU-jäsenyyden mukanaan tuomat suuret EU-varoilla toteutettavat infrastruktuurihankkeet.

Toisaalta voidaan todeta, että edellä kuvatut vahvuudet mainitaan yleisesti kaikkien uusien EU-maiden ja muiden siirtymätalouksien kohdalla. Puola ei voi ikuisesti olla ”lupaava sijoituskohde”. Baltian ja Keski-Euroopan uudet EU-maat ovat ohittaneet Puolan monessa mielessä, mikä näkyy mm. suorien ulkomaisten sijoitusten määrissä. Keskeinen syy Puolan huonoon menestykseen on ollut maan liiketoimintaympäristön hidas kehittyminen.

Kuvio 28. Liiketoimintaympäristö kansainvälisessä vertailussa

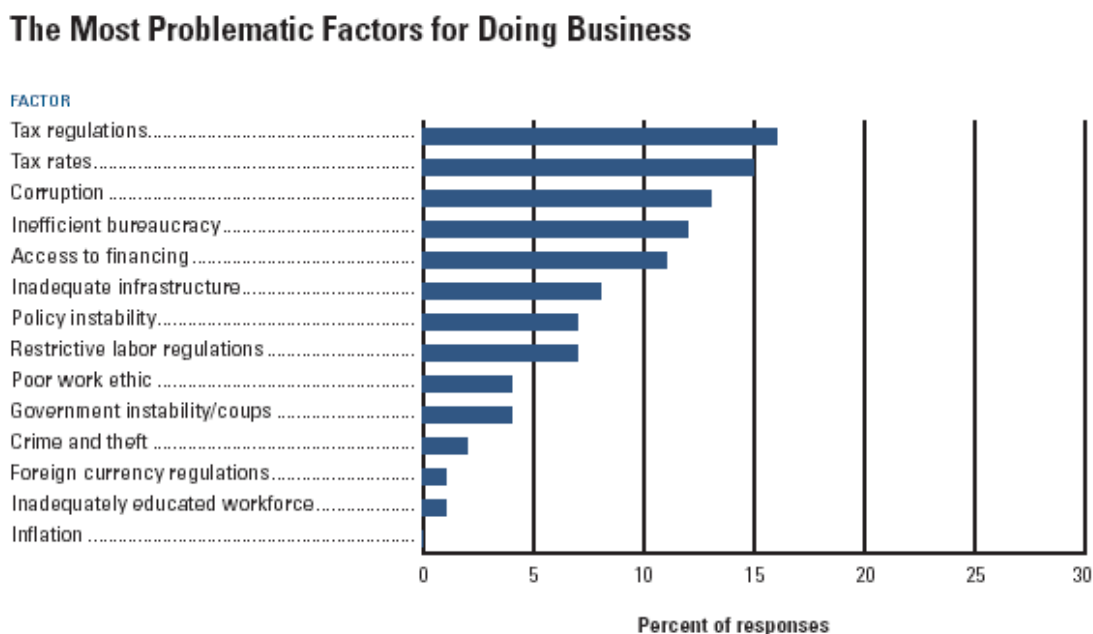

Lähde: Transparency International, The Heritage Foundation, World Economic Forum

Kuviossa 28 tarkastellaan Baltian maiden, Suomen ja Puolan menestymistä muutamissa hyvin tunnetuissa kansainvälisissä vertailuissa. Kuten kuviosta käy ilmi, Puola sijoittuu kaikissa vertailuissa näistä maista kaikkein huonoimmin. Uusien EU-maiden joukossa Puola sijoittuu yleensä pohjalle, kun vastaavasti Viro sijoittuu

kärkisijoille. Transparency Internationalin korruptiovertailussa ja The Heritage Foundationin liiketoimintaympäristön vapautta kuvaavassa vertailussa Puola sijoittuu heikoimmin, mikä heijastaa maan liiketoimintaympäristön rakenteellista ongelmaa. Kuviossa 29 on esitetty Puolan liiketoimintaympäristön suurimmat ongelmat tarkemmin eriteltynä.

Kuvio 29. Suurimmat liiketoiminnan esteet ja hidasteet

Lähde: World Economic Forum, Executive Opinion Survey 2003.

Viimeaikoina Puolassa on herätty ymmärtämään, että yritystoiminnan puitteiden kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta maan talouskasvu ja suorien ulkomaisten sijoitusten määrä lähtee parempaan kasvuun. Toukokuussa 2004 Puolan parlamentti (Sejm) hyväksyi uuden lain, jonka avulla yrityksen perustaminen nopeutuu ja helpottuu, ja toivottavasti suurimmat byrokraattisen esteet poistuvat. Laki vähentää myös merkittävästi niiden toimialojen määrää, joille yrityksen perustamiseen täytyy saada erityislupa.

7.2 EU:n itälaajentumisen vaikutukset yritysten toimintaan

Suomalaisen yrityksen näkökulma

Euroopan unionin itälaajentuminen parantaa yritysten toimintaympäristöä uusissa EU-maissa. Yritysten näkökulmasta merkittävin asia on sisämarkkinoiden laajentumisen myötä tapahtuva kaupan esteiden poistuminen ja liiketoimintaympäristöjen harmonisoituminen. Sisämarkkinoiden oikeudet ja velvoitteet (tulliunioni, standardit, tuoteturvallisuus jne.) yhtenäistyvät koko alueella, vaikkakin edessä on pitkä sopeutumisprosessi. Kun yleinen turvallisuus paranee ja riskit pienenevät, myös sijoituksen tuottovaatimus alenee.

EU:n laajentumisen vaikutukset suomalaisyrityksiin on arvioitu yleisesti positiivisiksi, mutta melko vähäisiksi. Laajentuvat sisämarkkinat parantavat yritysten vientimahdollisuuksia, mutta vastaavasti kilpailu kotimarkkinoilla kiristyy. Vaikutukset yksittäisen yrityksen kohdalla voivat olla merkittävät. Hyöty/menetykset riippuu yrityksen omasta kilpailukyvyistä, yrityksen toimialan suhteellisesta kilpailukyvyistä ja toimialan kansainvälisyydestä (mm. tuotteiden kuljetuksen kustannukset). Yleisesti ottaen EU-laajentumisen vaikutukset ovat suurimmat uusiin EU-maihin rajoittuvilla alueilla ja nk. riskitoimialoilla, joilla negatiiviset vaikutukset voivat olla suuremmat kuin yleiset positiiviset vaikutukset. Riskitoimialat vaihtelevat hieman maittain. Suomessa riskitoimialoiksi on arvioitu elintarviketeollisuus, rakentaminen, tevanake-teollisuus ja maantiekuljetukset (ETLA, 2001).

Suurin osa laajentumisen taloudellisista vaikutuksista on jo tapahtunut hakuprosessin kuluessa, joten mitään dramaattista kehitystä ei ole odotettavissa. Uudet EU-maat ovat siirtyneet siirtymätaloudesta markkinatalouteen, maiden taloudet ovat integroituneet vanhojen EU-maiden kanssa ja kansallinen lainsäädäntö on harmonisoitu EU-säännösten mukaiseksi. Tuotannon tekijöiden vapaa liikkuvuus on myös pääosin toteutunut, tiettyjä kansallisia siirtymäaikoja lukuun ottamatta. Maiden EU-jäsenyyden myötä rajatarkastukset ja monet siirtymäsäännökset poistuvat.

Yleisesti ottaen suuret ja keskisuuret yritykset hyötyvät EU-laajentumisesta enemmän kuin pienet ja mikroyritykset. Tähän on selvä syy: suuremmat yritykset toimivat huomattavasti kansainvälisemmin kuin pienet, usein vain paikallisilla markkinoilla toimivat yritykset. Kotimarkkinayritykset eivät hyödy parantuneista vientimahdollisuuksista vaan kohtaavat vain kiristyvän kilpailun kotimarkkinoilla. Toisaalta pk-yritykset hyötyvät suurista yrityksistä enemmän kaupan fyysisten ja teknisten esteiden vähenemisestä. Pk-yrityksille pienikin tekninen este viennissä kuten viranomaisten vaatima ylimääräinen sertifikaatti, viranomaisten viivyttely yms. voivat aiheuttaa liian suuria ylimääräisiä kustannuksia ja estää pienen kaupan syntymisen. Yrityksen ulkomaisen toiminnan rahoitus (vakuudet yms.) voi myös olla ratkaiseva este. Yhdenmukaistuvat pelisäännöt parantavat siten pienten yritysten kansainvälistymismahdollisuuksia.

Puolalaisen yrityksen näkökulma

EU:n laajentuminen muuttaa – ja on hakuprosessin kuluessa muuttanut – yritysten toimintaympäristöä ja -edellytyksiä uusissa jäsenmaissa. Vaikutukset ovat itse asiassa huomattavasti suuremmat kuin vanhalla EU-alueella.

Laajentumisprosessi on muuttanut yritysten toimintaympäristöä suuresti ja aiheuttanut epävakautta ja epätietoisuutta. Maat ovat läpikäyneet suuret institutionaaliset ja lainsäädännölliset muutokset. EU-säännöstöön sopeutuminen on aiheuttanut yrityksille vaikeuksia ja lisäkustannuksia, kun esimerkiksi ympäristö-asioihin, päästöihin, tuoteturvallisuuteen ja työolosuhteisiin on jouduttu kiinnittämään

enemmän huomiota. Muutokset ovat toisaalta parantaneet yritysten toimintaympäristöä, mutta vastaavasti tuotantokustannukset ovat nousseet.

EU-liittyjämaissa monet yritykset ovat hyötöneet ulkomaisista suorista sijoituksista, mutta vastaavasti ulkomaiset yritykset ovat syrjäyttäneet paikalliset monilla toimialoilla, esimerkiksi rakentamisessa ja vähittäiskaupassa. Toimialoista hyötyjiä ovat olleet mm. mekaaninen puunjalostus, vaatetus- ja tekstiiliteollisuus, ja huonekaluteollisuus.

Warsaw School of Economics:n tuoreessa raportissa arvioidaan puolalaisten yritysten hyötyjä ja haittoja EU:n laajentumisesta seuraavasti:

Keskeiset vaikutukset

- Rajatarkastusten poistuminen Puolan ja 24 valtion väliltä
- Harmonisoitujen sisämarkkinasääntöjen yhtäläinen noudattaminen
- EU:n yhteiseen kauppapolitiikkaan liittyminen

Hyödyt

- Pääsy 450 miljoonan kuluttajan markkinoille helpottuu, yritysten ylimääräiset kustannukset vähenevät
- Tullitarkastusten poistuminen tuo säästöjä yrityksille; jakelu rajojen yli nopeutuu
- Vienti helpottuu, kun tuotteiden keskeiset vaatimukset (koskien pääosin tuoteturvallisuutta) yhdenmukaistuvat, paperisota vähenee
- Kuluttajien luottamus CE-merkityihin tuotteisiin paranee, mikä tukee kotimaisen kulutuksen kasvua
- Tuotevalikoima laajenee
- Puolalaisyritysten mahdollisuudet saada edullista luottoa ulkomaisista pankeista paranee. Maan yritykset ovat jatkuvasti kärsineet huonosta rahoitustilanteesta
- Puolalaisten yritysten ulkoinen kuva paranee, kun luottamus puolalaisiin tuotteisiin ja teknologiaan kasvaa. Tämä mahdollistaa paremmat kauppaehdot viennissä ja alihankinnassa

Haitat

- Kiristynyt kilpailu pakottaa yritykset leikkaamaan kustannuksia ja parantamaan tuotteiden laatua
- Tuotteiden CE-merkintä ja muut sisämarkkinavaatimukset aiheuttavat lisäkustannuksia
- Teknologian sopeuttaminen on kallista mutta välttämätöntä, jos yritys aikoo menestyä edes kotimarkkinoilla.

7.3 Millä aloilla on suomalaisille yrityksille potentiaalia

Vaikka myös suomalaisyritysten kiinnostus Puolan markkinoita kohtaan on kasvanut viime vuosina, suorat sijoitukset ovat jääneet vähäisiksi, kun huomioidaan maan koko ja markkinoiden potentiaali. Vuonna 2002 sijoituskanta jopa aleni edellisvuodesta. Viime vuonna vienti kasvoi 8% edellisvuodesta, mutta oli kuitenkin pienempi kuin huippuvuonna 2001.

ETLA julkaisi vuoden 2004 alussa tutkimuksen suomalaisyritysten strategioista uusissa EU-maissa. Tutkimus perustui pääosin Baltian maissa ja Puolassa toimivien suomalaisyritysten näkemyksiin ja odotuksiin. Tutkimuksen keskeinen tulos oli se, että suurin osa Baltiassa ja Puolassa toimivista suomalaisyrityksistä aikoo laajentaa toimintaansa alueella. Selkeästi tärkein laajentamisen muoto on kuitenkin suora vienti alueelle, toisena alihankinta ja kolmantena toiminnan laajentaminen paikanpäällä. Tutkimuksen mukaan joidenkin toimintojen siirtämistä uusiin EU-maihin harkitsee alle kolmannes tutkimukseen osallistuneista yrityksistä. Tärkein motiivi toimia uusien jäsenmaiden suuntaan on maiden kasvavat markkinat ja vasta toisena alhainen kustannustaso.

Finpron Varsovan vientikeskuksen päällikkö Markku Kuismin arvioi suomalaisyrityksillä olevan mahdollisuuksia Puolassa erityisesti seuraavilla aloilla:

- **Rakentaminen ja EU-rahoitteiset julkiset hankinnat.** Pääurakat menevät suurille kansainvälille konsortioille, mutta ne tarjoavat paljon mahdollisuuksia myös laitetoimittajille, aliurakoitsijoille, suunnittelijoille, valvojille ja kouluttajille.
- **Ympäristöteknologia.** Vuoteen 2006 mennessä Puolassa suljetaan 300 kaatopaikkaa ja avataan 50 uutta, joissa tarvitaan mm. lajittelu-, kierrätys- ja kompostointiosaamista.
- **Konepajatuotanto ja metalliteollisuuden alihankinta.** Puolan alhainen kustannustaso ja keskeinen logistinen sijainti tarjoavat erinomaisia alihankintamahdollisuuksia.
- **Tietoliikenne ja tietotekniikka.** Mm. pankit, vakuutuslaitokset ja julkiset virastot tekevät suuria investointeja atk-laitteisiin, järjestelmiin ja ohjelmistoihin.
- **Elintarvikehygieniä.** Lähes 2000 liha-alan yritystä ja sadat meijerit joutuvat investoimaan hygienian parantamiseen ja kylmäketjuun turvatakseen toimilupansa EU:n sisämarkkinoilla.
- **Elintarvikekauppa.** Tuontitullien poistaminen avaa markkinat ulkomaisille elintarvikkeille. Mm. ruotsalaiset yritykset uskovat kaksinkertaistavansa oman elintarvikevientinsä Puolaan.
- **Agri-alan ja metsäteollisuuden laitteet.** (Lähde: Finpro, maaraportti).

Yrityksen ei kuitenkaan kannata lähteä Puolaan kevyin perustein, sillä kilpailu markkinoilla on kovaa ja tulee varmasti kiristymään lähivuosina. Puolaan ei myöskään kannata yrittää myydä sellaista tavaraa, joka ei vastaa länsimaisia vaatimuksia eli tuotteen ja palvelun laadun tulee olla kunnossa.

Lähteet ja linkit

Alho, Kaitila, Kotilainen (ETLA, 2004): EU:n laajenemisen vaikutukset suomalaisten yritysten strategioihin

Alho, Kaitila, Widgrén (ETLA, 2001). EU:n itälaajenemisen vaikutukset Suomen elinkeinoelämälle

Baltic Rim Economies – Bimonthly Review, Vol. 1-2/2004, <http://www.tukkk.fi/pei/bre>

Canstat Statistical Bulletin 4/2003

Central Statistical Office of Poland (GUS): Statistical Bulletin, Vol. 1-4/2004

Ernst & Young, Polish Tax Facts 2004, Doing Business in Poland, <http://www.ey.com>

Eurostat, Statistics in Focus, News Releases <http://europa.eu.int/comm/eurostat>

Finpro, Maakansio – Puola, <http://www.finpro.fi>

The Heritage Foundation, Index of Economic Freedom, <http://www.heritage.org>

Ministry of Economy and Labour, <http://baltic.mg.gov.pl>

Ministry of Economy, Labour and Social Policy, <http://www.mpips.gov.pl/english>

Ministry of Treasury, <http://www.msp.gov.pl/indexeng.php>

National Bank of Poland, <http://www.nbp.pl>

Polish Information & Foreign Investment Agency <http://www.paiz.gov.pl>

Polishmarket.com, Business Portal for Poland, <http://www.polishmarket.com>

Polish Official Statistics (GUS), <http://www.stat.gov.pl>

Puolan Tasavallan Suurlähetystö, <http://www.embassyofpoland.fi>

Suomen Pankki, Suorien suomalaisten sijoitusten kanta

Tilastokeskus, Economic Trends, nro: 5/2003 ja 4/2002

Tilastokeskus, IBS, Central and Eastern Europe 3/04

Tiusanen Tauno (2004): Poland, the Largest New EU Country, www.lut.fi/nordi

Transparency International: Corruption Perception Index 2003, <http://www.transparency.org>

Tullihallitus, Suomen ulkomaankauppatilastot, <http://www.tulli.fi>

Warsaw Business Journal <http://www.wbj.pl>

Warsaw School of Economics (2004): Poland, International Economic Report 2003-2004

Warsaw Stock Exchange, <http://www.wse.com.pl>

The Warsaw Voice (englanninkielinen viikkolehti)

World Economic Forum (2004): The Global Competitiveness Report 2003-2004 <http://www.weforum.org>